

UiO : **Det juridiske fakultet**

Plutselig og uforutsett som vilkår for selskapets ansvar i forsikring

Kandidatnummer: 546

Leveringsfrist: 25.4.16

Antall ord: 15 950



Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Emne og problemstilling	1
1.2	Historie og aktualitet	2
1.3	Avgrensning og rettslig plassering	3
1.3.1	Avgrensning	3
1.3.2	Rettslig plassering	4
1.4	Materiale og metode	5
1.4.1	Lovgivning	5
1.4.2	Rettspraksis	6
1.4.3	Nemndspraksis	7
1.4.4	Forsikringsavtalen og forsikringspraksis	10
1.5	Videre opplegg	11
2	HVA ER INNHOLDET I KLAUSULEN ”PLUTSELIG OG UFORUTSETT”?	12
2.1	Tolkning av forsikringsavtalen	12
2.1.1	Tolkningsprinsipper	12
2.1.2	Tolkningsmomenter	12
2.1.3	Tolkningsregler	13
2.2	Generelt om forsikringsvilkårenes systematikk	14
2.2.1	Alle farer eller oppregnede farer?	14
2.2.2	Skadeårsak eller skadevirkning	16
2.2.3	Unntak for påregnelige tap	22
2.2.4	Samvirkende skadeårsaker	24
2.3	Språklig analyse av begrepet ”plutselig og uforutsett”	27
2.3.1	Plutselig	27
2.3.2	Uforutsett	28
2.4	”Plutselig og uforutsett” i praksis	29
2.4.1	Plutselig	29
2.4.2	Uforutsett	32
2.4.3	Oppsummering av klausulen i praksis	35
2.5	Forholdet til preseptoriske bestemmelser i FAL	36
2.5.1	Objektive dekningsvilkår	36
2.5.2	Skjulte handlingsklausuler generelt	36
2.5.3	”Plutselig og uforutsett” spesielt	38
2.5.4	Virkningene av at klausulen er i strid med loven	39

3	AVSLUTTENDE BEMERKNINGER.....	40
4	LITTERATURLISTE.....	41

1 Innledning

1.1 Emne og problemstilling

Temaet for oppgaven er betydningen av ”plutselig og uforutsett” som vilkår for selskapets ansvar i skadeforsikring.

Plutselig og uforutsett er kumulative vilkår som begge må være oppfylt for at selskapet skal komme i ansvar. For noen forsikringsprodukter står ”plutselig” alene eller i sammenheng med andre begreper. Innholdet vil likevel være det samme. Jeg har valgt å se nærmere på begrepene mer konkret i relasjon til forsikring på motorvogn og bygning¹. Hovedfokuset ligger derfor på tingskader.

Trafikkforsikringen for motorvogner dekker ikke skader som den skadevoldende bilen påfører seg selv, jf. bilansvarsloven av 3. februar 1961 § 5. Dersom man ønsker å få dekket disse skadene, må man tegne en kaskoforsikring. Kaskoforsikringen tar blant annet sikte på å dekke det som ansvarsforsikringen ikke dekker, nemlig skadene på eget kjøretøy.

Bygningsforsikring inneholder også en kaskodekning. Plutselig og uforutsett anses der som et slags overordnet grunnvilkår for ansvar², noe jeg vil komme nærmere tilbake til i oppgavens hoveddel. Bare fantasien setter grenser for hvor mange forskjellige måter en bygning kan få en skade på. Det er derfor helt sentralt at premissene for å få utbetalt erstatning er satt på en ordentlig og forståelig måte for forsikringstaker. Forsikringsavtaleloven av 1989³ er i utgangspunktet preseptorisk. Når ikke annet er sagt kan ikke bestemmelsene fravikes til skade for ”den som utleder rett mot selskapet⁴”, jf. FAL § 1-3 første ledd. Likevel er det forsikringsavtalen som nærmere fastlegger innholdet i avtalens dekningsfelt. Forsikringsrett er spesiell avtalerett og i skadeforsikring er det avtalefrihet hva gjelder forsikringsavtalens farefelt. Farefeltet gir en beskrivelse av hvilke risikobegivenheter som dekkes.

Jeg vil i oppgaven søke å fastlegge innholdet i kriteriene hva gjelder tingskade. Kriteriene vil bli vurdert opp mot FALs preseptoriske regler om begrensningen til å legge vekt på sikredes subjektive forhold i objektive dekningsvilkår.

¹ Betegnelse ”bygning”, ”hus”, ”villa”, ”fritidshus” og ”kombinert” brukes om hverandre der det passer, men med intensjonen om at det gjelder forsikring på selve bygningen.

² Selv om ”plutselig” ofte går igjen i vilkårenes farefelt, kan det ikke tolkes inn i vilkår som ikke selv benytter uttrykket, jf. Bull s. 220.

³ Lov om forsikringsavtaler av 16. juni 1989 nr. 69, heretter FAL.

⁴ Til eksempel forsikringstaker eller sikrede.

1.2 Historie og aktualitet

Prinsippet om forsikring har avstamning langt tilbake i tiden. Dens dannelse og opprinnelige form er ikke kjent, men allerede i oldtiden oppsto det ordninger for å minske risikoen ved sjøtransport, såkalte sjølån. Brannforsikring ble anlagt som egen virksomhet på 1600-tallet⁵. De nordiske landene hadde tidlig ordninger i bygdesammenslutninger, også kjent som brannkasser. Dersom én gård brant ned, hjalp de andre medlemmene til med å bygge det opp igjen. I Norge satte også store bybranner fart på organisert forsikringsvirksomhet.

Historien er med på å belyse begrepet ”forsikring” i vid forstand. Forsikring har ingen legaldefinisjon, men opptrer ofte i lovteksten, gjerne i relasjon til andre termer som ”forsikringsavtale”, ”forsikringstaker”, ”skadeforsikring” mv. Forsikring slik vi kjenner det i dag består av en risikooverføring mot vederlag⁶. Denne overordnede ideen bak forsikring gjelder for alle typer forsikring. Alle deltakerne betaler en forsikringspremie som gjenspeiler risikoen for at et forsikringstilfelle kan inntreffe. Dersom et forsikringstilfelle inntreffer, skal forsikringstakeren settes tilbake i den stand som om skaden aldri har skjedd⁷. Ved at et forsikringsselskap overtar risikoen på et stort antall forsikringsobjekter vil utgiftene ved skade pulveriseres mellom alle forsikringstakerne. Solidaritetstanken er derfor et av hovedprinsippene i forsikring. På samme måte kan det sies å være et overordnet prinsipp at forsikringstilfellet skjer ”plutselig”. Skader som oppstår over tid grunnet slitasje er ikke en forsikringssak. Forsikringsselskapene kan i prinsippet dekke alle skader, men da ville forsikringspremien blitt utålelig høy. Derfor er det viktig å sette noen begrensninger. Det er neppe noen som er interessert i å betale en høyere forsikringspremie på bakgrunn av at andre forsikringstakere ikke har vedlikeholdt forsikringsgjenstanden eller at skaden har oppstått ved vanlig bruk.

I forbrukerforsikring på person- og varebil og hus, hjem og hytte var det i 2014⁸ ca. 6,5 millioner forsikringsavtaler. Dette utgjorde en samlet bestandspremie på 27,5 milliarder kroner. I 2014 ble det på nevnte forsikringsavtaler anmeldt like over 1 million skader med en anslått utbetaling totalt på i overkant av 17 milliarder kroner⁹. Omtrent alle i Norge er på en eller annen måte tilknyttet en forsikringsavtale og det er derfor snakk om betydelige verdier som er forsikret. Oppgaven omhandler forståelsen av forsikringsvilkår som er aktuelle for en vesent-

⁵ Haugen, 2002, s. 9.

⁶ Bull, 2008, s. 24.

⁷ Meget simplifisert fremstilling av erstatningsberegningen.

⁸ <https://www.fno.no/contentassets/cb4f468c5d2447b0a36a8c4ad78af102/skadeforsikringsstatistikk-2015.pdf>
s. 8[sitert 27. mars]

⁹ Se lenken i fotnote 8. s. 13.

lig del av befolkningen. Skader hvor ”plutselig og uforutsett” er et viktig moment problematiseres ofte og har gjerne stor betydning for den enkelte forsikringstaker. Derfor er det veldig viktig at det foreligger en klar forståelse for hva som inngår i dekningsfeltet, herunder hva som regnes som plutselig og uforutsett.

1.3 Avgrensning og rettslig plassering

1.3.1 Avgrensning

”Plutselig og uforutsett” som en positivt angitt klausul går igjen på mange forskjellige forsikringsprodukter. For å ikke gå utover rammene for oppgaven har jeg, som nevnt innledningsvis, valgt å ta utgangspunkt i skadeforsikring, nærmere bestemt tingforsikring for motorvogn og bygning. Slutninger fra andre forsikringstyper som for eksempel person-, hjem- og reiseforsikring blir trukket inn i den utstrekning det bidrar til en bredere forståelse av klausulene for motorvogn og bygning. Videre avgrenser jeg negativt mot forsikring i næringsforhold. En av grunnene til dette er at det kan være større rom for forhandling av dekningsvilkår mellom to profesjonelle parter. Ved inngåelse av en forsikringsavtale for store bedrifter foreligger det kanskje også en lengre dialog som ligger til grunn for forsikringsavtalen. Partenes felles forståelse er derfor et relevant tolkningsmoment. Dekningsvilkårene for forbrukerne er i praksis ensidig fastsatt av forsikringsselskapet, selv om også dette gjelder store deler av næringsforsikring. Avgrensningen legger etter min mening bedre til rette for en ryddig fremstilling av temaet.

Etter min mening er skadeforsikring og personforsikring av to vidt forskjellige karakterer. Jeg ser det ikke som hensiktsmessig å gå inn på en omfattende tolkning av klausulen i hva gjelder ulykke, yrkesskade eller lignende. Hvis man ubetinget tillegger innholdet i klausulen samme innhold kan det lede til uheldige tolkningsresultater. Anvendelse av rettskilder på tvers av disse produktene må etter mitt syn bero på en konkret tolkning i hvert enkelt tilfelle. En bred fremstilling vil også sprengte rammene for oppgaven.

Både motorvogn- og bygningsforsikringer har flere elementer. Det finnes tilleggsdekninger¹⁰ og toppdekninger¹¹, dekningsvilkår som er med på å komplementere forsikringstilbudet. Forbrukere kan påvirke både dekningsvilkårene og forsikringspremien ved å velge forsikringssum selv, men en nærmere fastlegging og forhandling av hver enkelt forsikringsavtale for forbrukere ville vært både dyrt og tidkrevende med tanke på avtaleinngåelsen og skadeoppjøret. Standardvilkår

¹⁰ Maskinskadedekning på motorvogn er et eksempel på dette.

¹¹ Super/Topp/Ekstra er forskjellige navn på toppdekninger i bygningsforsikring og dekker eksempelvis sopp og råte som er unntatt i standard forsikring.

uten ekstradekninger for motorvogn og bygning i forbrukerforsikring vil derfor være utgangspunktet for oppgaven.

1.3.2 Rettslig plassering

Forsikring er i bunn og grunn økonomisk trygghet gjennom fellesskap. Forsikringsrett er spesiell avtalerett og FAL regulerer dette avtaleforholdet. Blant annet inneholder FAL regler om selskapets informasjons- og rådgivningsplikt ved avtaleinngåelsen og i avtaletiden, selskapets reklamasjonsplikt, sikredes opplysningsplikt og nemndbehandling av tvister. FAL har derimot ingen regler som direkte angår dekningsfeltet.

Når det er inngått en forsikringsavtale har selskapet en rekke plikter. Det skal utstedes et forsikringsbevis, jf. FAL § 2-2 første ledd. Forsikringsbeviset tjener hovedsakelig tre oppgaver¹². For det *første* skal det være en skriftlig bekreftelse på at en forsikringsavtale er inngått. Dette innebærer å opplyse om hva slags forsikring det dreier seg om, forsikringens varighet, hvem som er parter og hvilken premie som skal betales. For det *andre* skal forsikringsbeviset vise til hvilke vilkår som gjelder for forsikringsforholdet. Vilkårene skal overleveres samtidig med forsikringsbeviset, jf. FAL § 2-2 første ledd, annet punktum. For det *trede* skal det vise til preceptoriske bestemmelser i FAL som er av en særskilt betydning for forsikringstakeren å vite om, jf. FAL § 2-2 annet ledd litra a-e. Spesielt påbudet om å innta hvilke sikkerhetsforskrifter som gjelder er sentralt for oppgaven. Forholdet mellom objektive dekningsklausuler og skjulte handlingsklausuler vil bli mer inngående drøftet i oppgavens hoveddel.

Forsikringsvilkår har en betydelig variasjon med hensyn til hva de omfatter. De fleste selskap har såkalte generelle vilkår. De gjelder i utgangspunktet for alle bransjer, med mindre de er fraveket i bransjevilkårene eller forsikringsbeviset. Generelle vilkår kan dreie seg om følgene av svik¹³, verneting, valuta og renter, men også generelle, objektive begrensninger i forsikringens farefelt ved krig og alvorlige uroligheter¹⁴. Ved siden av de generelle vilkårene finnes bransjevilkårene¹⁵. Også her er variasjonene store, men de vil tradisjonelt inneholde opplysninger om *hvem* forsikringen gjelder for, *hvor* forsikringen gjelder, *hva* som er forsikret, *hvilke* skader som dekkes og selve *skadeoppjøret*¹⁶. Dekningsfeltet består av fire elementer. Fa-

¹² Bull (2008) s. 131 flg.

¹³ Til tross for at de følger direkte av FAL. Forsikringsbeviset er den bærende avtalen og et fokus på følgene av svik kan ha en preventiv effekt.

¹⁴ Gjensidiges bil kasko vilkår del 2, pkt. 14, generelle vilkår.

¹⁵ Jeg veksler mellom å bruke benevnelsene bransjevilkår, forsikringsvilkår og dekningsvilkår der det er hensiktsmessig. Forsikringsvilkår er et generelt begrep, men blir brukt der det følger naturlig av sammenhengen.

¹⁶ Herunder metoder for erstatningsberegning og oppgjørformer.

refeltet, tapsfeltet, forsikringstilfellet og årsakssammenheng. Det er i dekningsfarefeltet man finner klausulen om at skaden må ha oppstått eller skjedd plutselig og uforutsett. Forsikringsvilkår fornyes generelt ofte, gjerne med små modifikasjoner. Klausulen ”plutselig og uforutsett” har imidlertid bestått i lang tid.

1.4 Materiale og metode

1.4.1 Lovgivning

Forsikringsavtaleloven av 1930¹⁷ var et resultat av et fellesnordisk samarbeid og omtales som vår første forbrukervernlov. Det var bare på mindre punkter at løsningene var forskjellige innad i Norden. Viktige punkter var preseptoriske, mens loven hadde deklarasjonelle bestemmelser som en mal for utformingen av forsikringsvilkår, samt forståelse og fortolkning av avvikende vilkår¹⁸. En betydelig utvikling av bransjen og fremveksten av nye forsikringsformer nødvendiggjorde en revisjon. FAL av 1989 trådte i kraft 1. juli 1990 og avløste derfor FAL 1930. Loven er i utgangspunktet preseptorisk og bestemmelsene kan ikke, med mindre det fremgår av loven, fravikes til skade ”for den som utleder rett mot selskapet”, jf. FAL § 1-3 første ledd.

Lovgiver fant det verken hensiktsmessig eller naturlig å legge føringer for hvordan selskapene utformet dekningsfeltet. Det finnes imidlertid eksempler på at lovgiver har blandet seg inn i utformingen av dekningsfeltet. Størst betydning har nok regelen om at ting som er forsikret mot brannskade også er forsikret mot naturskader, jf. naturskadeforsikringsloven § 1. Indirekte har lovgiver involvert seg gjennom FALs preseptoriske regler mot selskapets adgang til å legge vekt på sikredes subjektive forhold ved fremkallelse av forsikringstilfellet i objektive dekningsvilkår. Ved selve utformingen av forsikringsvilkårene har derfor lovgiver en meget tilbaketrukket rolle. Dette begrunnes i forarbeidene¹⁹ med at det tradisjonelt sett har vært full avtalefrihet om utformingen av farefeltet og at dette har vært ansett som en grunnleggende del av selskapenes produktutforming. Selskapene skal selv få bestemme hvilke forsikringsprodukter de vil tilby og hvilke farer de vil overta risikoen for²⁰. Naturskade er i så måte den eneste innskrenkningen i denne avtalefriheten.

En annen overordnet form for regulering av vilkårene finner vi i lov om finansforetak og finanskonsern av 10. april 2015 (finansforetaksloven), som trådte i kraft 1. januar 2016, § 16-9

¹⁷ Lov om forsikringsavtaler av 6. juni 1930 nr. 20 (heretter FAL 1930).

¹⁸ Bull (2008) s. 35.

¹⁹ NOU 1987:24 (skadeforsikring) s. 73.

²⁰ Op.cit. s. 73.

første ledd. Det følger av forarbeidene²¹ at bestemmelsen er en videreføring av regelen i forsikringsvirksomhetsloven. Forsikringsselskapet skal benytte vilkår som er ”rimelig og betryggende”. Bestemmelsen hjemler en adgang for Finanstilsynet²² til å forby ubetryggende og urimelige vilkår, men er i realiteten en rimelighetsvurdering for å sikre selskapets soliditet og forhindre for gode vilkår som kan velte foretaket. Personlig er jeg av den oppfatning at en for stor innblanding fra lovgivers side på området vil forstyrre dynamikken i forsikringsmarkedets konkurransesituasjon. Det vil til enhver tid være kamp om å ha de ”beste” vilkårene for å kapre markedsandeler. Urimelelige avtalevilkår i disfavør forbruker vil kjempe mot dette målet. Etter at avtalelovens § 36 om lemping av urimelelige avtaler ble innført i 1983 ble den opprinnelige sensurregelen i FAL 1930 § 34 fjernet. Sensur av urimelelige avtalevilkår er derfor ikke angitt i dagens lov om forsikringsavtaler.

Forarbeidene til FAL vil kunne bidra til forståelse av formål og motiver, samt avklaring til problemstillinger med usikre tolkningsresultater. Forarbeidenes motiver er forankret i ønsket om å styrke forbrukervernet. Forarbeidene har derfor betydelig rettskildemessig vekt på et område hvor FAL ikke har direkte innvirkning.

1.4.2 Rettspraksis

Det er et beskjedent omfang av rettsavgjørelser på forsikringsrettens område. Høyesterett behandler hvert år to til fem saker knyttet til FAL og ulike forsikringsvilkår²³. Enkelte bestemmelser i FAL går igjen og for skadeforsikring er det hovedsakelig tvister om fremkallelse av forsikringstilfellet etter FAL § 4-9 og uriktige opplysninger ved forsikringsoppkjøret etter FAL § 8-1 som blir behandlet i Høyesterett. Ofte vil påstått svik være et sentralt element. Jeg har ikke funnet avgjørelser fra Høyesterett som direkte prøver det forsikringsrettslige begrepet ”plutselig og uforutsett”. En forklaring på dette kan være at innholdet begrepet i seg selv er relativt uproblematisk og at de konkrete tvistene som har blitt avgjort i lagmannsretten ikke ”har betydning utenfor den foreliggende sak”, jf. tvisteloven av 2005 § 30-4 første ledd og tvistemålsloven av 1915 § 373 tredje ledd nr. 4. Behovet for en prinsipiell avklaring er ikke sterkt nok. I tillegg er det som regel snakk om begrensede tvistesummer for skader på motorvogn og bygning hvor klausulen er aktuell, selv om det absolutt finnes unntak. Rettspraksis som omhandler FAL 1930 og forsikringsvilkår har i dag en mer begrenset betydning²⁴. FAL har staket ut en ny kurs sammenlignet med FAL 1930, på samme måte som forsikringsvilkår

²¹ Prop. 115 L. (2013-2014) s. 209.

²² Finansforetaksloven § 16-9 annet ledd.

²³ Bull (2008) s. 47.

²⁴ Bull (2008) s. 48.

har endret formulering og utforming. Tidligere rettspraksis har derfor mistet mye av sitt innhold i relasjon til gjeldende rett på området.

Omfanget av rettsavgjørelser for underrettene er imidlertid mer rikholdig, men bidrar til en løsning på en konkret tvist snarere enn en prinsipiell avklaring av innholdet i klausulen. Underrettsdommer har vanligvis ikke så stor rettskildevekt²⁵. Underrettsdommer kan likevel tillegges en viss vekt dersom de gir uttrykk for en fast forståelse av rettsstilstanden og det finnes flere avgjørelser som trekker i samme retning. Noen avgjørelser har en god argumentasjonsverdi, men når det gjelder underrettsdommers selvstendige rettskildeværdi for overordnede og sideordnede domstoler må denne sies å være liten²⁶.

1.4.3 Nemndspraksis

1.4.3.1 Kort historikk

FAL 1930 inneholdt ingen særskilte regler om særskilte nemnder eller lignende til behandling av tvister i forsikring. I skadeforsikring var det som regel inntatt i vilkårene en klausul om voldgift for løsning av tvister om erstatningsutmålingen. Andre tvister måtte i siste omgang bringes inn for domstolene for en endelig løsning. Forsikringsselskapene har i dag som regel selskapsinterne klagenemnder for å styrke kvaliteten på avgjørelsene. Interne klagenemnder er likevel å betrakte som selskapets avgjørelser. Nemnder uavhengige av selskapene har imidlertid lange tradisjoner helt tilbake til 1920-årene. En avkortningsnemnd ble etablert i 1936, men fra 1976 ble nemndas virkeområde utvidet til også å gjelde brudd på sikkerhetsforskrifter og andre farefelter enn brann²⁷. Ved revisjonen av FAL fant ikke lovutvalget det hensiktsmessig å danne en lovfestet nemnd til behandling av tvister i skadeforsikring²⁸. I utkastet til lov om personforsikring bygde utvalget likevel på en forutsetning om at den daværende avtalen mellom Forbrukerrådet og Norges Forsikringsforbund om Forbrukernes Forsikringskontor og Forsikringsklagenemnda ble videreført og eventuelt utbygget²⁹. Forbrukernes Forsikringskontor virket som sekretariat for Forsikringssskadenemnda og Avkortningsnemnda. Etter avtale³⁰ av 12. desember 2013 ble Forsikringsklagenemnda og Bankklagenemnda slått sammen til Finansklagenemnda³¹. Avtalen er supplert med vedtekter³² om saksbehandlingsregler i nemn-

²⁵ Eckhoff mener at de har ”langt mindre vekt” enn høyesterettsdommer. Eckhoff (2001) s. 159.

²⁶ Andenæs (2009) s. 97.

²⁷ Haugen (2002) s. 32.

²⁸ NOU 1983:56 s. 190.

²⁹ NOU 1983:56 s. 187.

³⁰ Avtale om Finansklagenemnda (2014).

da. Finansklagenemnda består av fire nemnder - bank, person, skade og eierskifte. Heretter vil uttalelser fra Forsikringskadenemnda, Avkortningsnemnda³³ og Finansklagenemnda Skade for enkelthets skyld bli referert til under fellesbetegnelsen ”nemnda”³⁴.

1.4.3.2 Nemndas funksjon

Nemnda har som mandat å avsi rådgivende uttalelser i enkeltsaker og legge til rette for å bistå selskapene og publikum med generell veiledning og informasjon om nemndspraksis. Saker som faller utenfor nemndas mandat skal avvises³⁵. Etersom saksbehandlingen foregår skriftlig er det ikke alle typer saker som egner seg for nemndbehandling. Saker som krever spesiell sakkyndig kompetanse eller bevisførsel er et eksempel, men også klager som åpenbart ikke kan føre frem er unntatt fra behandling. Det er selskapene tilsluttet ordningen som finansierer driften. Etter ordlyden i FAL § 20-1 har begge parter mulighet til å kreve nemndbehandling, og selskapet. I praksis er det imidlertid alltid forsikringstakeren, sikrede, forsikrede eller andre rettighetshavere som står for klagen³⁶. En sak som er påklaget til nemnda kan ikke samtidig anlegges hos de alminnelige domstolene før nemnda har fattet vedtak eller avvist den fra behandling. Krav om behandling i forliksrådet etter tvistelovens § 6-2 gjelder heller ikke dersom nemnda har realitetsbehandlet saken. Nemndas avgjørelser er rådgivende og ikke bindende for selskapet. Nemnda må imidlertid varsles innen 30 dager dersom selskapet unnlater å følge uttalelsen i erstatningsoppgjøret. I motsatt fall er selskapet bundet av uttalelsen. Det var tidligere en høy andel av avgjørelsene som ikke ble akseptert fra selskapets side³⁷. Selskapene anfører flere grunner til dette. Blant annet at saken er av prinsipiell betydning og at en løsning må fastlegges av domstolene, at saken ikke har blitt godt nok opplyst gjennom skriftlig behandling og at de internt foretar en grundig og forsvarlig behandling. I 2010 kom det en bransjenorm som søkte å øke antall uttalelser som ble akseptert av selskapet³⁸. En uttalelse som ikke blir akseptert må forankres på høyt nivå i selskapet³⁹. Videre forplikter selskapet seg til å dekke forsikringstakerens saksomkostninger i første rettsinstans og for høyere rettsinstans

³¹ Dette er et samarbeid mellom Forbrukerrådet, Næringslivets Hovedorganisasjon, Finans Norge, Finansierings-selskapenes Forening og Verdipapirfondenes Forening.

³² Vedtekter i Finansklagenemnda (2014).

³³ Avkortningsnemnda ble avviklet som særskild nemnd i 2010.

³⁴ Selskapsinterne klagenemnder inngår ikke.

³⁵ Saksbehandlingsregler i Finansklagenemnda (2014) punkt 5, første ledd.

³⁶ Brynildsen, Lid, Nygård (2014) s. 762.

³⁷ Bull (2008) s. 52.

³⁸ Bransjenorm i Finansklagenemnda (2010) punkt 1.

³⁹ Op.cit. Punkt 3C om at avgjørelsen konkret skal tas av administrerende direktør/daglig leder eller den han gir fullmakt.

dersom selskapet er ankende part⁴⁰. Nemnda er etablert for å kunne avgjøre tvister i forsikring rimelig og hurtig sammenlignet med ordinær behandling i domstolsapparatet.

1.4.3.3 *Nemndspraksis som rettskildefaktor*

De lærde strides omkring rettskildelæren, men en rød tråd er imidlertid lett gjenkjennelig. Den alminnelige rettskildelære, særlig anført av Torstein Eckhoff, angir rettskildefaktorer som har relevans. Lovtekst, rettspraksis og forarbeider er ”tunge” rettskildefaktorer, men mange vil nok argumentere for at rettskildene ikke innehar en egenvekt. Rettskildefaktorene må settes i sammenheng med andre for å avgjøre hvilken vekt de kan tillegges. Rettspraksis viser imidlertid at nemndspraksis er en relevant rettskildefaktor⁴¹. Det varierer derimot hvor mye domstolene vektlegger nemndspraksis. Det kan virke som om lagmannsretten er særlig positiv til nemndspraksis som rettskilde⁴², mens Høyesterett har en noe mer reservert innstilling til det⁴³. Det finnes eksempler på flere dommer hvor Høyesterett uttrykkelig eller stilltiende har sett bort fra løsningene i nemndspraksis⁴⁴. Hvor mye vekt nemndspraksis har vil særlig avhenge av om det er flere avgjørelser som trekker i samme retning og om det kan sies å være en oppfatning av en bestemt praksis. Også der nemndspraksis er i tråd med løsningene i resten av rettskildebildet synes det særlig interessant for domstolene. Når det gjelder betydningen nemndspraksis har for nemnda selv vil uttalelsene være retningsgivende for fremtidige saker. En begrunnelse for dette kan være hensynet til forutberegnelighet og nemndas autoritet⁴⁵. Det synes derfor ikke tvilsomt at nemndspraksis har relevans, men det må foretas en vurdering på hvor stor relativ vekt den har sammenlignet med de øvrige rettskildene som finnes i det konkrete tilfellet.

Det faktum at det er opprettet en særskilt klagenemnd for forsikringssaker fører til at mange av sakene stopper der og at det av den grunn foreligger mindre rettspraksis på området. Nemnda består i tillegg av høyt kvalifiserte personer som gir de juridiske betraktningene og deres argumenter en sterk gjennomslagskraft. At rettspraksisen på området er sparsommelig fører til at nemndspraksis vil brukes gjennomgående i oppgaven for å belyse innholdet i klausulen. Juridisk teori har heller ingen samlet oversikt over forståelsen av oppgavens klausuler. Dette at gjør nemndspraksis får en mer fremtredende rolle.

⁴⁰ Op.cit. Punkt 4.

⁴¹ Bull (2008) s. 53.

⁴² Bergsåker (2010) s. 54.

⁴³ Op.cit. s. 55.

⁴⁴ Bull (2008) s. 53.

⁴⁵ Bergsåker (2010) 55-56.

1.4.4 Forsikringsavtalen og forsikringspraksis

Forsikringsavtalen er helt sentral i relasjon til tolkningen av det forsikringsrettslige begrepet ”plutselig og uforutsett”. Etersom FAL ikke direkte fastlegger innholdet i dekningsvilkårene, må man i hvert enkelt tilfelle tolke vilkårene for å finne ut om forsikringstakeren har rett til erstatning. Selv om innholdet og utformingen av forsikringsvilkårene varierer, vil det over tid oppstå en felles holdning til hvordan de skal forstås. Dersom et selskap kommer med en nyvinning, vil det ikke ta lang tid før grensespørsmål blir satt på spissen og få en avklaring fra selskapets, nemndas eller domstolens side. Internt i selskapet vil det ofte kunne etableres seg en viss praksis med hensyn til hvordan forsikringsvilkårene skal forstås på bestemte punkt. Spesielt gjelder dette hvor vilkårene er like mellom selskapene. Det er da snakk om en bransjepraksis. På samme måte som nemndspraksis vil være en relevant rettskildefaktor kan også forsikringspraksis være det⁴⁶. Flertallet i Rt. 1978 s. 170 uttaler blant annet at ”tolkningen av vilkårene må skje i lys av de retningslinjer som selskapene har trukket opp for sin dispensasjonspraksis og den praksis som utvikles på dette området”. Bull har redegjort for sentrale høyesterettsdommer som behandler spørsmålet og det synes rimelig å slutte av dommene at forsikringspraksis vil bli tillagt en adskillig vekt der ”løsningen etter lov eller forsikringsvilkår må oppfattes som usikker og uklart”⁴⁷. På den annen side vil det ikke være plass til forsikringspraksis hvor resultatet av en objektiv tolkning av lov og forsikringsvilkår fremstår som sikker. Hvorvidt en fast praksis kan legges til grunn synes å hvile på en vurdering av dens rimelighet og hensiktsmessighet, særlig hvis den er ukjent for, og går i disfavør av forsikringstakeren⁴⁸.

⁴⁶ Bull (2008) s. 55.

⁴⁷ Op.cit. s. 57.

⁴⁸ I Rt. 1987 s. 1358 kunne ikke avvikende praksis som ikke var kjent for forsikringstakerne brukes i strid med selskapets egne vilkår.

1.5 Videre opplegg

Ettersom FAL ikke har regler som direkte regulerer dekningsfeltet er det nødvendig med en konkret analyse og gjennomgang av dekningsfeltet slik det fremgår av de enkelte forsikringer. Som nevnt innledningsvis i oppgaven tar jeg utgangspunkt i vilkår for motorvogn og bygning.

Jeg har valgt å se nærmere på vilkårene til de fire største forsikringsselskapene som opererer i Norge, henholdsvis Gjensidige, If, Tryg og Sparebank 1. Totalt har de en markedsandel på 70,6 % av all landbasert forsikring⁴⁹. For brann-kombinert er den på 75,8 % og for motorvogn⁵⁰ 70,8 %. Selv om hovedinnholdet i vilkårene grovt sett har store likhetstrekk er det flere forskjeller av vesentlig betydning, både struktur- og innholdsmessig.

Plutselig og uforutsett vil bli behandlet som en ansvarsbærende klausul, men vil måtte ses i sammenheng med de ansvarsbegrensende klausulene.

⁴⁹ Premiestatistikk for skadeforsikring fra Finans Norge per 31.12.15.

<https://www.fno.no/statistikk/skadeforsikring/Kvartalsvise-statistikk-publikasjoner/premiestatistikk-skadeforsikring/> [siter 5. april 2016]

⁵⁰ Person- og varebil <3,5 tonn. Dette ligger nærmest avgresningen i oppgaven.

2 Hva er innholdet i klausulen ”plutselig og uforutsett”?

2.1 Tolkning av forsikringsavtalen

Som nevnt i punkt 1.4.4 er det forsikringsavtalen og vilkårene det henvises til som er gjenstand for tolkning. Det er en lang rekke forhold som må avklares før man kan ta stilling til om det skal utbetales erstatning til skadelidte. For oppgavens del er det forsikringens farefelt som er interessant og de ansvarsbærende klausulene spesielt. De ansvarsbærende klausulene er en betegnelse for hva slags begivenheter som må foreligge for at forsikringen i det hele tatt skal dekke skaden. Motsetningen er ansvarsbegrensende klausuler som begrenser dekningen til de enkelte begivenhetene⁵¹. De alminnelige tolkningsprinsipper, -momenter, og -regler gjør seg også gjeldende på forsikringsrettens område.

2.1.1 Tolkningsprinsipper

Med tolkningsprinsipper forstås et sett av prinsipper med funksjon som hovedregler eller utgangspunkt for tolkning av avtaler. Tolkningsprinsippene er utviklet gjennom rettspraksis. I norsk rett tar man utgangspunkt i et objektivt tolkningsprinsipp. Se for eksempel Rt. 1997 s.1807 hvor førstvoterende uttalte at det ved fortolkningen ”må tas utgangspunkt i forsikringsavtalens objektive innhold ut fra en naturlig språklig forståelse”. Videre uttaler førstvoterende at selskapets interne oppfatninger og praksis, og sikredes subjektive forventninger vil måtte få en begrenset betydning. Likevel vil man gå bort fra en klar ordlydstolkning dersom det kan bevises at partene hadde en felles forståelse som avviker fra ordlyden⁵².

2.1.2 Tolkningsmomenter

Dersom ordlyden i seg selv ikke gir en klar løsning beror tolkningen på en sammensatt vurdering av alle relevante momenter. Tolkningsmomentene som kan tas i betraktning er i likhet med de overordnede tolkningsprinsippene hjemlet i rettspraksis.

Formålsbetraktninger rundt den konkrete bestemmelsen i forsikringsvilkårene er et sentralt moment. Hensikten bak kan hjelpe til med å kaste lys over om det er rimelig å legge et tolkningsalternativ til grunn. På samme måte vil vederlagets størrelse i sammenheng med ulike

⁵¹ Op.cit. s. 211.

⁵² Rt. 2002 s. 1155.

forsikringsalternativer⁵³ være et moment ved tolkningen. Forsikringstakeren vil vanskelig kunne få gjennomslag for en forståelse av en meget bred dekning til en usannsynlig lav pris når det finnes alternativer som dekker dette til en høyere pris.

Ved tolkning av ensidig fastsatte vilkår vil det være vanskeligere å se bak vilkårenes tekst og overveielser som ble gjort ved utformingen. Som nevnt i punkt 1.3.1 er det større rom for forhandlinger og korrespondanse mellom to profesjonelle parter. Forutgående og etterfølgende forhold er derfor mindre relevant for forbrukerforsikring. Manglende informasjon fra selskaps side omkring en spesiell begrensning i dekningen kan tolkes innskrenkende dersom forsikringstakeren ikke blir gjort særskilt oppmerksom på dette⁵⁴.

Endelig er det viktig å se avtaleforholdet og vilkårene under ett. Et begrep som brukes flere steder bør forstås på samme måte. Det må søkes å oppnå en harmoni gjennom tolkningen.

2.1.3 Tolkningsregler

Det må skilles mellom supplerende tolkningsregler og motstridsregler. Dersom tolkningsprinsippene og –momentene ikke gir en løsning, vil dette være aktuelt. I forsikringsretten, og spesielt på oppgavens tema er det ukklarhetsregelen som er interessant.

Uklarhetsregelen er i dag lovfestet⁵⁵ for avtaler som er ensidig fastsatt mellom forbruker og næringsdrivende, og gjelder også i forsikring. Uklarhetsregelen går ut på at i tilfeller der det er ”tvil om forståelsen av forsikringsavtalen, må ukklarheten normalt gå utover selskapet”⁵⁶. Den som har ansvaret for ukklarheten må ta risikoen dersom avtalen ikke er presis, entydig og klar. Ved motstrid mellom alminnelig avtalte vilkår og særskilt avtalte vilkår vil sistnevnte gå foran. Man kan si at avtaletolkning baserer seg på en rekke rettslige prinsipper som legger til rette for en hensiktsmessig og rimelig løsning. I tolkningslæren er det også et anerkjent prinsipp at man kan trekke inn avtaleloven § 36 som et moment for å sikre at tolkningsalternativet gir en rimelig og god løsning.

En annen tolkningsregel som kan gjøres gjeldende i forsikring er å velge det tolkningsalternativ som er i tråd med bakgrunnsretten. Tolkning av bestemmelser i farefeltet er ikke direkte

⁵³ F.eks tilleggsdekninger, toppdekninger eller andre forsikringsprodukter.

⁵⁴ Bull (2008) s. 146.

⁵⁵ Lov av 31. mai 1918 nr. 4 (avtaleloven) § 37 første ledd nr. 3. Om den gir et bredere vern enn allerede fastsatt i ulovfestet rett er imidlertid tvilsomt.

⁵⁶ Rt. 1997 s. 1807 (s. 1814)

regulert gjennom FAL, men lovens preseptoriske bestemmelser kan legge føringer for utøvelsen av vilkårene.

Redegjørelsen over er et utvalg av relevante momenter i tolkning av forsikringsavtaler, men er ikke uttømmende.

2.2 Generelt om forsikringsvilkårenes systematikk

Jeg har valgt å undersøke vilkårene for motorvogn og bygning til hver av de fire største selskapene. I alt utgjør det åtte vilkårssett. Skader som klassifiseres som naturskade⁵⁷ vil i sin helhet holdes utenfor.

Ved tolkning av forsikringsavtalen er det som nevnt over viktig å se avtalen i en overordnet sammenheng. Historisk har dekningene blitt bygd ut med årene. Resultatet av stadige utvidelser gjør at forsikringsvilkårenes systematikk fremstår mer sammensatt. Vilråene jeg har undersøkt har svært forskjellige oppsett, men med store innholdsmessige likheter i dekningens farefelt. Noen vilkår angir ”plutselig og uforutsett” som en slags generalklausul for at skaden skal være dekket. Andre vilkår legger klausulen inn under de angitte farene direkte. Jeg vil illustrere forskjeller og likheter ved å vise til vilråene konkret der de rammer.

2.2.1 Alle farer eller oppregnede farer?

Ved utformingen av farefeltet skiller man i forsikring mellom to utgangspunkt. En dekning som tar utgangspunkt i at alle farer er dekket, med mindre annet er avtalt eller følger av lov, vil være en ”all risks”-dekning⁵⁸. Farefeltet vil da være utformet med en rekke negative avgrensninger. Tilfeller som ikke er unntatt vil da omfattes. Et annet utgangspunkt er at man foretar en positiv oppregning av farer som er dekket. Risikobegivenheter som ikke er uttrykkelig nevnt er ikke dekket. En positiv oppregning av dekkede farer kalles ”named perils”.

Ovennevnte utgangspunkt er nettopp det, et utgangspunkt. Etter hvert som forsikringsproduktene har blitt utbygd har de fått flere områder som er dekket. Vilråene jeg har undersøkt inneholder begge elementer. Et eksempel er Trygs bygningsvilkår⁵⁹. Selskapet har fra punkt 2.1 til 2.5 foretatt en oppregning av de farer som dekkes av avtalen. For å kunne fange opp risikobegivenheter som ikke har vært i tankene under utformingen av vilråene har de i punkt 2.6

⁵⁷ Se Norsk Naturskadepools definisjoner av skadeårsaker som klassifiseres som ”naturskade”. <http://www.naturskade.no/no/Hoved/Naturskader/> [sitert 14. april]

⁵⁸ Bull (2008) s. 210.

⁵⁹ Tryg bygning (2016) PPK11501.

tatt utgangspunkt i at alle skader som er plutselige er dekket. Selv om utgangspunktet i punkt 2.6 er at alle farer er dekket, er det listet opp en rekke generelle unntak. I tillegg presiseres det at farer som *brann, lynnedslag eller elektrisk fenomen, utstrømming og inntrengning av vann, væske eller pulver, brudd på ledning, rør eller tilknyttet utstyr og tyveri og skadeverk* er uttømmende regulert i de oppregnede farene. Dette blir da en hybrid mellom ”all risks” og ”named perils” hvor førstnevnte blir en reserveløsning som fanger opp alle farer som de har hatt til hensikt å dekke, men som ikke er tatt med under de oppregnede farer.

2.2.1.1 Betydningen av utgangspunkt i ”all risks” eller ”named perils”

I Danmark har Jønsson og Kjærgaard bemerket seg at en lang oppregning av farer som er dekket har mistet litt av sin betydning. Det synes at utviklingen har munnet ut i at forsikringen ”dækker enhver skade, der sker pludseligt”⁶⁰. Unntakene som er listet opp begrenser selskaps ansvar. Eksemplene som listes opp hos Tryg⁶¹ ovenfor tjener derfor mer som eksempler på tilfeller som, under normale omstendigheter, dekkes av forsikringen. Bull mener utgangspunktet kan gjøre seg gjeldende på tre punkter⁶². For det første vil farer man ikke tenkte på da vilkårene ble utformet være dekket med et ”all risks”-prinsipp, mens de faller utenfor dersom vilkårene positivt har angitt farefeltet etter et ”named perils”-prinsipp. For det andre vil det kunne ha betydning som et tolkningsmoment. Det vil være enklere å tolke unntak fra en ”all risks”-dekning innskrenkende slik at tilfeller som ligger på grensen vil være omfattet. Tyngre er det å tolke ”named perils”-dekningen utvidende og la den gjelde for tilfeller som ikke er uttrykkelig angitt. For det tredje påvirker det bevisbyrden. I deknings med ”named perils” vil det være forsikringstakeren som har bevisbyrden for at det er omfattet, mens det i ”all risks” vil være forsikringsselskapet som må kunne bevise at forsikringstilfellet er omfattet av et unntak. Grunnet forsikringsvilkårenes intrikate systematikk og kombinasjon med presiserende unntak vil utgangspunktet sjeldent være avgjørende for tilfeller som omfattes av ”plutselig og uforutsett”.

⁶⁰ Jønsson og Kjærgaard (2012) s. 649.

⁶¹ Tryg bygning (2016) PPK11501.

2.2.2 Skadeårsak eller skadevirkning

Når ”plutselig og uforutsett” oppstilles som et vilkår for selskapets ansvar i forsikring er det helt sentralt å ta stilling til om denne klausulen knytter seg til skadeårsaken eller skadevirkningen⁶³. Med skadeårsak menes den utløsende hendelsen forut for selve skaden, eksempelvis at en grunnmur synker ned over flere år. Med skadevirkning menes selve skaden. Grunnmuren som har sunket slår etter noen år sprekker. Dersom klausulen knytter seg til skadeårsaken vil den utvilsomt ikke være dekket, da det ikke kan anses å ha skjedd plutselig. Hvis klausulen knytter seg til selve skaden som har oppstått vil den være dekningsmessig, såfremt man konkluderer med at sprekken har oppstått over et kort tidsrom.

Om klausulen knytter seg til skadeårsaken eller skadevirkningen er ikke konkret angitt i vilkårene. Løsningen må søkes gjennom en tolkning av vilkårene. Vilråene jeg har undersøkt benytter ”hendelse” eller ”påvirkning” for kaskoforsikringen på bil. Til eksempel kan det vises til Trygs vilkår⁶⁴, ”Skade som oppstår på eget kjøretøy ved...annen tilfeldig, plutselig ytre *påvirkning*”. Det vises også til Ifs vilkår⁶⁵ som dekker ”skade på motorvognen oppstått ved...og dessuten for skade som følge av annen tilfeldig, plutselig ytre *hendelse*”. Med ”hendelse” og ”påvirkning” synes det naturlig å konkludere med at det kreves at forløpet til skaden, skadeårsaken, er ”tilfeldig” og ”plutselig”. Dette støttes av Ifs formulering av ”oppstått ved” og ”som følge av”. En objektiv tolkning av ordlyden gir et klart resultat.

I vilråene for bygningsforsikring er situasjonen en annen og mer sammensatt. For å illustrere dette nærmere viser jeg til bygningsvilkår fra Sparebank 1⁶⁶ og Tryg⁶⁷. Sparebank 1 har i underkapitlene til punkt 4 angitt hvilke skader som dekkes. I punkt 4 sies det generelt at ”tilfeldige og plutselige skader” dekkes. Dette må forstås som at ”tilfeldig og plutselig” oppstilles som et generelt vilkår for alle oppregnede farer som dekkes under. Setningen står i tillegg ovenfor den skjematisk fremstillingen, noe som trekker i retning at den tjener som et utgangspunkt. Under punkt 4.4 er det inntatt en sikkerhetsventil som har til hensikt å fange opp ”annen skade” enn de oppregnede farer. Formuleringen ”tilfeldige og plutselige skader” dekkes kan tas til inntekt for at klausulen knytter seg til skadevirkningen. Fraværet av andre uttrykk som ”hendelse” og ”påvirkning” styrker denne oppfatningen. Tryg benytter seg av en

⁶² Bull (2008) s. 213.

⁶³ I litteraturen benyttes ”skademekanisme” som et alternativ til ”skadevirkning”.

⁶⁴ Trygs vilkår for person- og varebil inntil 3,5 T - PAU25205 pkt. 2.1.

⁶⁵ Ifs vilkår for motorvogn, MOT1-7 pkt. 3.2.4.

⁶⁶ Sparebank 1 Forsikring, standard bygningsforsikring, PBK-200.100-005.

⁶⁷ Trygs bygningsforsikring, PPK11501.

annen teknikk. Under punkt 2 ”tilfeller som kan gi rett til erstatning” inneholder kun noen av farene i 2.1 til 2.5 begrepet ”plutselig”. Årsaken til dette kan være at skader omtalt i eksempelvis punkt 2.2 om ”lynedslag og elektrisk fenomen” alltid vil oppstå akutt. Å legge inn en klausul om at lynnedslag og kortslutning må skje ”plutselig” eller ”uforutsett” vil derfor være overflødig. Under punkt 2.4 om rørbrudd dekkes ”plutselig brudd” på innvendig og utvendig rør. Også her knyttes klausulen til skadevirkningen. Selve bruddet må skje plutselig, uten at de ansvarshavende klausulene tar hensyn til om skadeårsaken er plutselig. Unntakene knytter seg imidlertid ofte til skadeårsaken gjennom formuleringer tilsvarende ”som følge av”, ”som skyldes” og ”forårsaket av”.

2.2.2.1 Betydningene av å presisere ”plutselig”

”Plutselig og uforutsett” omtales gjerne som et forsikringsrettslig utgangspunkt for at skaden er dekningsmessig. At skaden må ha skjedd ”plutselig og uforutsett” kan likevel ikke påberopes dersom vilkårene ikke uttrykkelig bruker klausulen eller lignende begrep med samme meningsinnhold. Et godt eksempel på dette er branndekningen i bygningsforsikring. Brann vil alltid oppstå plutselig. Det kan imidlertid tenkes unntak fra at brann oppstår plutselig i vilkårenes forstand. Glødebrann og ulmebrann er definert som ”forbrenning av materiale uten flammer⁶⁸”. Førstnevnte under utvikling av varme og lys og sistnevnte under varme, men uten lys. Slike gløde- og ulmebranner kan pågå over lengre tid og teknisk sett være en brann, selv om den ikke bryter ut i flammer. Selmer⁶⁹ definerer ild som ”en kjemisk prosess der et stoff hurtig forener seg med surstoff under varmeutvikling, og medfører flammedannelse. Flammene kan være ganske små og undertiden nærmest usynlige, f.eks. en glødningsflamme eller gassflamme”. Det sentrale er at den tingen det gjelder selv må være antent. Der hvor ”brann, dvs. ild som er kommet løs” er et element i farefeltet i bygningsforsikring må det innebære at skaden er dekket selv om brannen har startet som en gløde- eller ulmebrann og etter lengre tid vist seg som åpen ild⁷⁰. En annen løsning kan ikke anses å være i samsvar med formålet til brannforsikringen. If har i sine vilkår⁷¹ ikke stilt et krav om at brannen må ha oppstått plutselig, men nøydt seg med å presisere at brann forstås som ”ild som er kommet løs”. If har trolig lagt til grunn at ”ild som er kommet løs” alltid vil være plutselig. Hvis man tenker seg at en gløde- eller ulmebrann virker over adskillig tid og sakte men sikkert gjør store skader på en bygning, kan man etter min mening argumentere for at skadevirkningen ikke inntreffer plutselig. Skadene vil omfattes av brannforsikringen, men for de vilkår som oppstiller et krav om at

⁶⁸ <https://snl.no/brann> [sitert 17. april]

⁶⁹ Selmer (1982) s. 243.

⁷⁰ Bull (2008) s. 220.

⁷¹ If bygningsforsikring, BYG2-0, pkt. A1.1, 1. Brann.

skadevirkningen må inntreffe ”plutselig” synes ikke løsningen åpenbar⁷². Formålsbetraktninger rundt branndekningen trekker imidlertid i den retning at gløde- og ulmebranner er ment å være dekket, selv om de ikke oppstår plutselig.

Illustrerende for betydningen av å presisere ”plutselig” er samme punkts dekning for skader som skyldes nedsoting og eksplosjon⁷³. For at nedsoting skal være dekningsmessig må den ha skjedd plutselig. En gradvis nedsoting over lengre tid vil derfor være unntatt. Det samme gjelder for skader som følge av eksplosjon, men eksplosjonsskader må i tillegg være ”uforutsett”. Nedsoting og skader som følger av eksplosjon vil ikke automatisk være ansett som ”plutselig” på samme måte som brann er. Bruken av begrepet ”plutselig” har i denne sammenheng hatt en sentral betydning for nemndspraksis. Nemndas uttalelse i FSN-4872 gjaldt sotavsetninger på veggen over sikredes peis. Takstmannen konkluderte med at skaden skyldtes utilstrekkelig lufttilførsel til rommet og manglende fiberpakning i røykrørskjøt. Om tidsmomentet mente han at nedsotingen hadde en ”snikende” karakter og utviklet seg ”over noe tid”. Nemnda la enstemmig takstrapperten til grunn og ga selskapet medhold. Uttalelsen understreker betydningen av å innta begrepet ”plutselig” hvor skaden etter sin egenart ikke alltid vil oppstå plutselig.

2.2.2.2 Nemndspraksis om skadevirkning i bygningsforsikring

Praksis fra nemnda vedrørende bygningsforsikring viser at selv om skadeårsaken har utviklet seg over tid vil selskapet måtte dekke den oppståtte skaden dersom skadevirkningen kan sies å ha inntrådt plutselig. Dette forutsetter at unntak ikke kommer til anvendelse. I kjølvannet av at bygningskasko ble introdusert i 1974-75, kom nemnda i FSN-434⁷⁴ med noen generelle betraktninger rundt forståelsen av vilkårene for bygningskasko generelt og ”plutselig og uforutsett” spesielt. Om forståelsen av ”plutselig og uforutsett” bemerket nemnda at en skade må anses som plutselig når den ”plutselig har manifestert seg”. Og videre ”at skadeårsaken har virket gjennom lengre tid er således ikke til hinder for at selve skaden inntreffer plutselig”. Nemnda har fulgt opp denne praksisen i videre saker. Det er imidlertid ikke en forsikringssak i seg selv når skaden skyldes alder og bruk, ”men inntreffer det en plutselig skade som skyldes alder og bruk, vil den kunne være dekningsmessig dersom den var uforutsett”. At det må være uforutsett beror på en objektiv vurdering av ”hvordan forholdet må antas å ha fortonet seg for den vanlige forsikringstaker” og ikke hva ”bygningstekniske eksperter måtte mene”. En trefende parallell til dette kan være store arbeidsmaskiner. Små deler i arbeidsmaskinen vil slites over tid og ”gå trett” grunnet deformasjoner. Utskiftningen av disse delene vil være et spørs-

⁷² Gjensidige og Sparebank 1 har klausulen ”plutselig” for brannskader, mens Tryg og If ikke har det.

⁷³ Op.cit. pkt. A1.1, 2 og 3 om nedsoting og eksplosjon.

mål om vedlikehold, men dersom arbeidsmaskinen går i stykker som følge av dette før delene skiftes vil skadevirkningen ha inntrådt plutselig og skaden måtte dekkes⁷⁵.

I FSN-2420 falt himlingen i sikredes stue ned. Himlingsplatene falt ned etter 24 år og skadeårsaken ble antatt å være tretthetsbrudd forårsaket av ekstrabelastning og vibrasjoner/rystelser over tid. Nemnda uttalte at ”selv om festene for himlingsplatene ble svekket over tid, må selve skadehendelsen etter nemndas mening betegnes som plutselig og uforutsett”. Uttalelsen viser at nemnda har fulgt opp tidligere praksis og at skadeårsaken i denne sammenheng kun er interessant når det kommer til å anføre unntakene. Dette støttes av uttalelsen i FSN-628 som gjaldt et ca. 90 år gammelt driftsbygg som hadde blitt ominnredet 14 år før skaden. Deler av en gammel mur ble beholdt, mens resten ble fjernet. Den gamle muren raste plutselig noen meter ut, uten at skadeårsaken kunne konstateres. Nemnda bemerket at ”uansett hva skadeårsaken kan ha vært, har skaden opptrådt plutselig. Den må også anses som uforutsett. I og med at muren hadde stått i 90 år og huset var modernisert i samråd med sakkyndig”. Forsikringstakeren har sannsynliggjort at skaden har skjedd ”plutselig” og bevisbyrden blir flyttet over til selskapet som må sannsynliggjøre at unntak kommer til anvendelse. Uttalelsen viser at selv om skadeårsaken er ukjent er tidsmomentet ved skadevirkningen det springende punkt for om skaden skal dekkes i bygningsforsikring.

I dansk forsikringsrett er det et alminnelig krav om at skadevirkningen må være plutselig. I tillegg må også den umiddelbare skadeårsaken også være plutselig⁷⁶. Jønsson og Kjærgaard skriver at ”det ikke blot en betingelse, at skaden som sådan er pludselig. Det er også en betingelse, at den *umiddelbare årsag til skaden er pludselig*.⁷⁷”. Som et eksempel nevnes det at det ikke er dekningsmessig at en mur slår sprekker dersom grunnvannet senkes. Dette skiller seg markant fra norsk rett, herunder nemndspraksis. Løsningen kan umiddelbart synes urimelig, men norske forsikringsselskap vil generelt sett gjøre unntak i sine standarddekninger for eksempelvis setninger, sopp og råte, tæring og slitasje. Dette er årsaker hvis årsak ikke er å anse som plutselig og uforutsett i alle tilfeller. Til sammenligning benytter norsk og dansk forsikringsrett forskjellige teknikker for å oppnå et tilnærmet likt resultat. Ovennevnte sitat må imidlertid nyanseres noe idet det ikke kreves at ”årsagen til skaden i videste forstand er pludselig. Det er nok, at den umiddelbare årsag til skaden er pludselig.⁷⁸”. Som et eksempel benytter forfatterne løsningen om rørbrudd med påfølgende vannskade. Hvis et vannrør bryter

⁷⁴ Nemnda ble forelagt seks saker om bygningskasko samtidig og la i avgjørelsen med generelle betraktninger.

⁷⁵ Dette er et tankeeksperiment hvor forutsetningen er at det ikke finnes unntak og at ”plutselig” knytter seg til skadevirkningen.

⁷⁶ Jønsson og Kjærgaard (2012) s. 651 flg.

⁷⁷ Op.cit. s. 652.

⁷⁸ Op.cit. s. 652.

sammen som følge av tæring og rystelser og fører til en vannskade, vil ikke foranledningen til rørbruddet anses som plutselig. Den umiddelbare skadeårsak, selve bruddet, er imidlertid plutselig og følgeskaden vil måtte dekkes.

2.2.2.3 *Spesielt om rørbrudd*

Dekningen for rørbrudd står i en viss særstilling i forsikring. Rørbrudd vil generelt sett være forårsaket av en svekkelse over tid som til slutt fører til brudd. Rørbrudd kan også være forårsaket av setninger, gnagere og røtter som trenger gjennom. Selv om årsaken til rørbrudd i de fleste tilfeller ikke kan sies å være ”plutselig og uforutsett”, vil skadevirkningen som regel være det i vilkårenes forstand. Det faktum at skaden oppdages etter en viss tid innebærer ikke at selve skaden ikke er ”plutselig og uforutsett”⁷⁹. Materialer varer ikke evig og etter hvert vil bygningens innvendige og utvendige ledninger være modne for utskiftninger grunnet uunngåelige brudd. Løsningen de fleste selskaper synes å gå for er at det enten trekkes en egenandel per bruddsted eller et prosentvis aldersfradrag. Begrepet brudd er omfattende⁸⁰, og etter norsk praksis foreligger det et ”brudd” selv ved mindre lekkasjer⁸¹. Sviktende funksjonsevne foranlediget av en sammenklemming eller setninger som medfører utglidning av rørskjøt anses også som brudd. Det samme gjelder tilstopping av rørene, selv om det ikke foreligger et mekanisk brudd. Sentralt synes derfor rørets funksjonsevne å være. Uavhengig av forståelsen av ”brudd” er at bruddet i seg selv må være plutselig og uforutsett.

Vilkårene⁸² til selskapene jeg har undersøkt inneholder alle forskjellige løsninger på dekningen om rørbrudd. Felles for alle er at det trekkes aldersfradrag for rør i annet materiale enn plast og glassfiber, oppad begrenset til enten 80 % eller 100 %. Løsningen synes fornuftig, da eldre ledningsanlegg differensieres fra yngre på en mer rettferdig måte. Gjensidige har ingen dedikerte underpunkter som gjelder rørbrudd. Det er derfor rimelig å anta at rørbrudd vurderes opp mot ”andre plutselige og uforutsette skader”. Unntakene som er naturlig å knytte til rørbrudd er ”skade på drensledning” og skader forårsaket av blant annet ”tele, setninger, jordtrykk...” og ”materialfeil, konstruksjonsfeil eller uriktig montasje”. Tryg har en langt snevrere dekning. De dekker riktignok plutselige brudd på innvendig og utvendig rør, men gjør omfattende unntak for skader som er forårsaket av ”gradvis eller vesentlig forringelse ved rust, korrosjon, annen tæring, slitasje, gjengroing eller deformasjon”. If har en betydelig bredere dek-

⁷⁹ FSN-4499

⁸⁰ Arntzen (1995) s. 315 flg.

⁸¹ FSN-287. Det begynte å lekke fra flere av rørskjøtene under et badekar som var innemurt. Lekkasjen ble ansett som ”rørbrudd” i vilkårenes forstand basert på vanlig selskapspraksis.

⁸² If bygningsforsikring, BYG2-0 pkt. A.1.4, Tryg bygningsforsikring, PPK11501 pkt. 2.4, Gjensidige bygningsforsikring, ikke nummerert, ”hvilke skader som dekkes” og Sparebank 1 bygningsforsikring PBK-200.100-005 pkt. 4.3.

ning og krever heller ikke at skaden er ”plutselig” eller ”uforutsett”. Unntatt er riktignok skade på drensledning, spredeledning, infiltrasjonsledning og spredegrøft. Sparebank 1 krever at bruddet er ”tilfeldig og plutselig”, men har ingen begrensninger i dekningsomfanget hva gjelder skadeårsak. Til gjengjeld trekkes det 100 % i aldersfradrag om utvendig rør er eldre enn 40 år. Selskapene står fritt til å regulere hvilke farer som skal omfattes av forsikringen og det er større forskjeller i dagens vilkår enn det var før.

I FSN-5030 ble det konstatert flere rørbrudd på sikrede og hans nabo felles innvendige rørløsning for kloakk. Rørene hadde fungert fint i 54 år, men hadde etter hvert smuldret opp og fått svekket sin funksjonsevne. Selskapet anførte forgjeves at rørenes alder gjorde dette til et spørsmål om vedlikehold. Vilkårene dekket ”alle skader som inntreffer plutselig og uforutsett...”. Det var ikke anført unntak som passet med de faktiske forhold. Sikrede anførte at å føre tilsyn med innvendige rør er vanskelig. Å oppdage et behov for vedlikehold synes etter min mening umulig før skaden inntreffer. Aldersfradrag for rør knytter seg bare til utvendige rør, mens det for innvendige rør trekkes én egenandel per bruddsted. Nemndas vurdering av selve skadeårsaken er imidlertid illustrerende for rørbrudd i forsikring:

den omstendighet at det er tale om ”tretthetsbrudd” som det i praksis vil være når det er alderen som er angitt som årsak, er ikke avgjørende for hvorvidt bruddskadene er dekningsmessige. Spørsmålet er da utelukkende om skaden har inntruffet plutselig og uforutsett. Det vil det endelige bruddet regelmessig være, og det må uansett være selskapet som har bevisbyrden for at det ikke har vært det.

Sitatet understreker etter min mening den spesielle stillingen rørbrudd har. Selv om skadeårsaken åpenbart er rørenes alder eller slitasje, tæring, rust, korrosjon og annen svekkelse over tid, er det selskapets ansvar å begrense farefeltet med klare unntak. Trygs vilkår er et klart eksempel på dette, mens Gjensidige, som også var selskapet i ovennevnte avgjørelse, har en generelt utformet dekning med få unntak. Det vil åpenbart være vanskeligere å avslå dekning med henvisning til at ”utgiftene ved å skifte avløpsledningen mener vi må karakteriseres som vedlikeholdsutgifter. Som kjent påhviler vedlikeholdsutgifter enhver huseier, og omfattes ikke av forsikringen”⁸³, når dette ikke uttrykkelig er unntatt dekning.

At forsikringen skal dekkes rørbrudd uansett årsak støttes også av uttalelsene i FSN-3267, FSN-6755 og FSN-5031. I FSN-2356 hadde Vesta imidlertid angitt unntak lik de selskapet bruker i dag (nå Tryg, tidligere Vesta). Rørets funksjonsevne var redusert grunnet stadig korrosjon og mindre sprekker, nemnda kom til at selve skadevirkningen som sådan ikke kunne sies å ha opptrådt plutselig og uforutsett. Avgjørelser de senere år knytter seg i større grad til unntak og spørsmål om aldersfradrag.

⁸³ Anført av selskapet i FSN-5030 i brev av 27.11.01.

2.2.3 Unntak for påregnelige tap

Som jeg kommer inn på under den språklige analysen av begrepet ”plutselig” i pkt. 2.3.1 må skaden skje på en slik måte at han i teorien vil ha problemer med å beskytte seg mot. Det må være en skade som oppstår så raskt og uventet at forsikringstakeren ikke objektivt sett kan foreta seg noe for å forhindre skade. Som forsikringshistorien i punkt 1.2 belyste, er det et overordnet prinsipp i forsikring at forsikringen skal dekke de tap som er uventede. Helt banale tap og skader som man møter på i dagliglivets risiko vil det ikke være plass for å dekke under en forsikring⁸⁴. Selv om man nå er inne på skadeforsikringens område er det likevel naturlig å fastslå at skaden må ha et visst ”ulykkespreg” – i vid forstand. Det sentrale vil etter dansk rett være ”*under hvilke omstændigheder skaden sker*.”⁸⁵. Dersom man velter et malingsspann slik at malingen renner utover gulvet, kan det ikke kreves erstatning. Derimot kan det kreves erstatning hvis skaden skjer under mer unormale omstendigheter, eksempelvis at en tredjemann velter spannet. Grensedragningen her er vanskelig og det må bero på en helhetlig tolkning hvorvidt det er snakk om en forsikringssak eller ikke⁸⁶. I norsk rett har man imidlertid de pre-septoriske bestemmelsene i FAL som hindrer selskapet å legge vekt på sikredes subjektive forhold i objektive vilkår. Problemstillingen vil svært sjeldent komme på spissen i bygnings- og bilforsikring, da både ansvarsbærende og ansvarsbegrensende klausuler vil fange opp de fleste tilfeller. Skadeomfanget ved slike ”hendelige uhell” er stort sett beskjedent og da vil forsikringens egenandel sette en stopper for at selskapet kommer i ansvar.

Forståelsen av ”uforutsett” vil bli bredere når man gjør unntak for ”normal påvirkning”.

De overordnede prinsipper og tolkningen av forsikringsvilkårene, samt forståelsen av begreper som ”skade”, ”forsikringstilfelle” og ”risiko”, herunder praksis⁸⁷, vil sammen skape en felles holdning til hvor avgrensningen mot skader som kommer av ”alminnelig bruk” og ”hendelige uhell” bør ligge. Visse tap har også en nær sammenheng med hvordan man bruker den bestemte tingen, og slike tap vil det ikke være rimelig og fornuftig å tillegge forsikringen⁸⁸. I et tenkt tilfelle hvor skaden er en følge av et hendelig uhell eller alminnelig bruk, men som ikke er uttrykkelig unntatt eller som kan tolkes unntatt gjennom de ansvarsbærende klausulene, synes ikke løsningen klar. Likevel vil det i de omtalte forsikringer være selskapet selv som må bære risikoen for uklare vilkår. I FSN-5899 om reiseforsikring, hadde sikrede plassert videokamera og ryggsekk utenfor bilen. Han tok av seg noen klær grunnet varmen, og kjørte deretter over reisegodset. Selv om uttalelsen knytter seg til at de oppregnede farer, i denne

⁸⁴ Bull (2008) s. 218.

⁸⁵ Jøsson og Kjærgaard (2012) s. 654.

⁸⁶ Op.cit s. 655.

⁸⁷ Rettspraksis, nemndspraksis og forsikringspraksis.

⁸⁸ Bull (2008) s. 218.

saken ”trafikkuhell” og ”skadeverk”, uttalte nemnda ”her er det tale om et hendelig uhell som sikrede selv er den nærmeste å bære ansvaret for”. Uttalelsen sier noe om at selvpåførte hendelige uhell ikke er ment å være dekket av en forsikring hvor dekningsmessige farer er angitt.

Vilkårene jeg har undersøkt benytter seg av ulike teknikker for å gjøre unntak for tap som med stor sannsynlighet vil inntreffe. Det er påkrevet at man vedlikeholder bil og hus og foretar utskiftninger der det er nødvendig. Til illustrasjon viser jeg først til vilkårene for kaskoforsikring på bil hos Gjensidige⁸⁹ og Tryg⁹⁰, som bruker to forskjellige teknikker. Gjensidige har en skjematisk fremstilling og under punktet for ”hvilke skader?” som ”ikke dekkes” er det en negativ avgrensning av farefeltet. Blant annet er ”slitasje og skader som utvikles over tid” objektivt unntatt⁹¹. Tryg har i unntakene for punkt 2.1 ikke uttrykkelig unntatt slitasjeskader og andre skader som utvikles over tid, men disse skadene vil objektivt unntas ettersom slike skader utvilsomt verken er ”tilfeldig” eller ”plutselig”. Selskapene benytter derfor to ulike teknikker for å gjøre unntak for påregnelige tap, selv om resultatet vil bli det samme. I likhet med oppregnede farer som dekkes vil også oppregnede unntak i praksis tjene som eksempler for forsikringstakeren på tap som er unntatt dekningen.

Vilkårene til bygningsforsikring synes å gå for en slags mellomløsning sammenlignet med teknikkene illustrert over. ”Plutselig⁹²” angis som vilkår for at skaden skal dekkes, mens unntakene for påregnelige tap er nærmere spesifisert. Se eksempelvis Gjensidige vilkår på bygning⁹³ hvor det skjematisk fremstilles hvilke skader som ikke dekkes. Unntatt er bl.a. ”slitasje og vedlikehold av bygning” og ”skade som kun består av flekker, riper, svinnsprekker, avskallinger og knirk i gulv samt mindre hakk og merker”. Bruken av denne teknikken sørger for at skadene som dekkes må være ”plutselig og uforutsett” samt at det gjøres unntak for tap som er påregnelige. I tillegg muliggjør det for å objektivt unnta andre farer selskapet ikke ønsker å dekke gjennom å ta de bort fra farefeltet. Unntakene knytter seg ofte til skadeårsaken gjennom formuleringer tilsvarende ”som følge av”, ”som skyldes” og ”forårsaket av”.

⁸⁹ Gjensidiges vilkår for personbil, kasko, vilkårene er ikke nummerert. Det er heller ikke dekningsfeltet.

⁹⁰ Tryg, vilkår for person-/varebil inntil 3,5 T – PAU25205.

⁹¹ I tillegg er det en suspensjonsklausul som objektivt unntar skader som skjer på avspærrede kjørebaner og for skader som dekkes av garanti og reklamasjon. Dette berører ikke oppgavens tema.

⁹² Som jeg har vært inne på tidligere sløyfes imidlertid begrepet ofte der hvor skadetypen etter sin egenart ”alltid” er plutselig. Likevel har noen selskaper presisert dette uttrykkelig.

⁹³ Gjensidige, vilkår hus standard, ikke nummerert.

2.2.4 Samvirkende skadeårsaker

Når et forsikringstilfelle inntreffer vil det av og til være flere årsaker til skaden. Dersom alle farene er dekket av forsikringen vil dette være uproblematisk og selskapet vil måtte dekke hele tapet. Vanskeligere blir det om en av farene ikke er dekket. Ved samvirkende skadeårsaker frem mot skadevirkningen er den alminnelige regelen i norsk og utenlandsk forsikringsrett at det som fremstår som hovedårsaken vil være det avgjørende⁹⁴. En slik løsning har både styrker og svakheter. Det positive er at man utvikler en linje som man kan følge i senere saker. I bygningsforsikring er selskapene helt avhengige av takstrappportene for å kunne treffe en avgjørelse. Likevel vil det ofte være vanskelig å fastslå med sikkerhet hva som egentlig er den bærende årsaken til at skaden inntreffer. Bull skriver at det av og til kan virke nokså tilfeldig ”om den ene eller annen årsak skal ansees som hovedårsak⁹⁵”, noe som må sies å være lærens svakhet.

Regelen har utviklet seg gjennom rettspraksis, først i ulykkesforsikring og senere i sjøforsikring. I Rt. 1901 s. 706 gjaldt saken distriktslege Ellefsen som gled og falt i vannet da han skulle gå i land fra et skip. Han ble gjennomvåt og dro deretter hjem og skiftet klær (delvis) før han dro videre på et sykebesøk. Retten kom til at den sterke nedkjølingen han fikk ”maa be-
tragtes som en legemlig Beskadigelse” og at hendelsen i utgangspunktet var dekket av ulykkesforsikringen. Kort tid etter hendelsen ble forsikringstakeren syk, noe som uavbrutt utviklet seg inntil han døde noen uker senere. Hvis retten konkluderte med at ulykken var hovedårsaken, ville de etterlatte få erstatning, men hvis sykdommen ble ansett for å være hovedårsak ville de ikke få noe. Retten uttalte at ”Det kan ikke uten tvingende Grunde antages, at Ellefsens Fald i Vandet ikke skulde være den primære og væsentlige Aarsag...”. Det faktum at Ellefsen var våt på bena da han kort tid etter dro på sykebesøket ”kan alene ansees som en tilstødende Omstændighet, der ikke opæver den i Ulykkestilfældet liggende primære og væsentlige Aarsag”. Selv om saken gjelder en årsakskjede fra forsikringstilfelle til tap er saken likevel av stor betydning for forståelsen av samvirkende skadeårsaker i skadeforsikring. Høyesterett la derfor grunnlaget for at hele tapet legges til den innledende årsaken med mindre den utløste en skade som ville inntruffet likevel. En slik løsning støttes også i juridisk teori, blant annet av Hellner⁹⁶ som anfører at ”som huvudregel försäkringen bör svara för skadan, så snart en av denne täckt händelse *medverkat* til skadans inträffande. Om sålunda denne händelse ej endast verkat som utlösande moment på en skada, som ändå skulle ha inträffat, bör försäkringen ge skydd”.

⁹⁴ Bull (2008) s. 248 flg.

⁹⁵ Op.cit. s. 250.

At skaden likevel ville skjedd som følge av en udekket skadeårsak gjør seg særlig gjeldende i bygningsforsikring. I FSN-5601 opplevde sikrede kraftige rystelser i huset, samtidig som det ble foretatt sprengningsarbeider i nærheten (ca. 550 m). Vilåårene hadde dekninå for "annen skade...som inntreffer plutselig", men gjorde unntak for skader som "består i svinn, svinnsprekker..." og "skyldes...setninger i grunnen eller bygget...". Det ble blant annet konstatert sprekkdannelser i gulv- og veggflis, samt andre endringer i bygningen. Takstrapporten tydet på at skadene skyldtes latente spenninger i husets konstruksjon og at sprengningen kun var en utlående faktor. Nemnda la vekt på avstanden mellom sprengningsstedet og huset, at det ble brukt forholdsvis små salver, at svingehastigheten lå godt under antatt grense for skade på bygninger og at det ikke var påvist skader på hus som lå nærmere sprengningsstedet. Etter en helhetsvurdering kom nemnda til at det var en faktisk årsakssammenheng mellom sprengningene og skadene, men at denne skadeårsaken var "en lite dominerende og kun en utlående faktor i skadeforløpet. De latente spenningene i bygningskonstruksjonen synes å være den dominerende årsak til skaden". Selv om klausulen "plutselig" knytter seg til skadevirkningen, og den utvilsomt er oppfylt, knytter unntakene seg til skadeårsaken og sikrede får derfor ikke dekket sitt tap.

I tilfeller med en sammenhengende kjede av begivenheter hvor den ikke dekkede årsaken er en forutsetning for at den dekkede årsaken kan virke, er det vanskelig å veie årsakene mot hverandre. I slike saker har Høyesterett ofte ilagt selskapet ansvar. Å gå for en løsning i en tvilssituasjon mellom to mulige årsaker som hovedårsaker hvor den ene årsaken fører til at sikrede står helt uten forsikringsdekning virker urimelig⁹⁷. I situasjoner hvor hovedårsakslæren eventuelt gir et sterkt urimelig resultat synes det naturlig å anta at det er mer åpent for å tillegge andre momenter vekt, herunder hensynet til styrkeforholdet mellom partene økonomisk sett og andre sosiale hensyn. En slik åpning vil bestå i å strekke innholdet i hovedårsakslæren for å gi sikrede dekninå. Hensynet til denne type rettferdighet vil spille mindre rolle i de tilfeller hvor to mulige årsaker er dekket av to forskjellige forsikringer. Selv om det av og til vil være vanskelig å fastslå hva som må anses som den fremtredende årsaken for at skaden har inntruffet, vil hensynene nevnt over være momenter å tillegge vekt for å komme til et resultat som fremstår som rimelig.

Som et teoretisk tankegods ble hovedårsakslæren første gang formulert i Kristiania Sjørets dom inntatt i Rt. 1916 s. 1117. Saken gjaldt et skip som i 1915 strandet på Orknøyene. Skadevirkningen var en konsekvens av to samvirkende skadeårsaker. Skipets navigatør hadde feilbedømt strømmen, og deretter grunnstøtt. Den samvirkende årsaken var at et fyr var slukket

⁹⁶ Hellner, Försäkringsrett, (1965), s. 109.

⁹⁷ Bull (2008) s. 250 flg.

som en følge av krigen. Om det var krigsforsikringen eller sjøforsikringen som skulle dekke tapet tilsluttet Høyesterett seg sjørettens løsning om at sjøforsikringen skulle dekke hele tapet. Hvis årsaksforholdet er sammensatt uttalte sjøretten at man har ”det centrale i forholdet for øie, hovedårsaken, det dominerende karaktertræk, ikke forholdets mindre væsentlige sider”. Dommen ble ansett som avgjørende for resultatet i Rt. 1917 s. 1008 hvor krigsfaren i tillegg var representert ved en innskrenkning i seilasområdet grunnet miner og slukkede fyr. Sterk strøm og vanskelige forhold utgjorde sjøfaren. Krigsfaren ble ansett som underordnet til sjøfaren og retten bemerket at ”sjøfaren paa grund av disse vanskeligheter (miner og slukkede fyr) fik større dimensioner end vanlig.” (min presisering). Som nevnt innledningsvis i kapitlet vil avgjørelser basert på hovedårsakslæren stake ut en kurs som man kan legge til grunn i lignende saker. For hvert enkel typetilfelle som blir vurdert vil man få et bredere grunnlag for en antitetisk og analogisk tolkning og gjeldende rett blir klarlagt tilsvarende⁹⁸.

2.2.4.1 Innskrenkning av hovedårsakslæren gjennom klausuler

Det alminnelige utgangspunkt for hvilken årsak som skal legges til grunn er som sagt hovedårsaken. For forsikringens dekningsfelt er det full avtalefrihet og FALs preseptoriske bestemmelser innskrenker ikke adgangen til å foreta unntak fra dette utgangspunktet. Dersom ikke annet fremgår av vilkårene er det naturlig å ta utgangspunkt i hovedårsakslæren. Et eksempel på en innskrenkning av læren gjennom klausuler finner man i dekningsfeltet til If⁹⁹ om unntakene i ”vind svakere enn storm” og ”snøtyngde og takras”. Begge underpunkter har et objektivt unntak for ”skade hvor råte, svak eller feilaktig konstruksjon, eller uriktig montasje er en samvirkende skadeårsak”. Det er imidlertid viktig å skille mellom en årsakskjede i vid forstand og samvirkende skadeårsaker. En årsakskjede kan i teorien være meget lang. For eksempel en krigsveteran som i tiden etter hjemkomst har begynt å røyke for å dempe stress og nervøsitet. Som en følge av røykingen utvikler han etter noen år kreft og dør. Det er utvilsomt at røykingen har en nær sammenheng med sykdommen, mens stresset og nervøsiteten forårsaket av krigen er ”for fjern” eller ”for tilfeldig” i relasjon til dødsfallet. Selv om enhver skadevirkning vil ha en lang rekke nødvendige betingelser for at forsikringstilfellet inntreffer må man utelukke disse som ikke har en tilstrekkelig nærhet i tid og rom til forsikringstilfellet. En slik løsning i forsikring er uproblematisk ettersom årsaken er upåregnelig og ikke kan anses som en reell foranledning til at skaden inntreffer.

Når Ifs unntak, som nevnt over, knytter seg til at råte, svak eller feilaktig konstruksjon, eller uriktig montasje er en samvirkende skadeårsak, er det først og fremst en nærhet i tid og rom

⁹⁸ Selmer, Forsikringsrett, 1982, s. 291.

⁹⁹ If, vilkår bygningsforsikring **BYG2-0**, A.1.3 underpunkt 2 og 3.

forut for forsikringstilfellet som er sentralt. Hvor terskelen går for å karakterisere en årsak som ”samvirkende” finnes det imidlertid ingen fast løsning på. Resultatet må trolig bero på en konkret tolkning av årsaksbildet. Nemnda har uttalt seg i en rekke saker som gjelder snøtyngde i relasjon til en svak eller mangelfull konstruksjon eller montasje. Jeg har ikke funnet noen uttalelser som problematiserer dette hvor unntaket knyttes til en samvirkende skadeårsak i motsetning til hovedårsak. Ifs vilkår må likevel utvilsomt tolkes i den retning at selskapet påberoper seg en noe større adgang til å avslå dekning hvor unntaket kan sies å ha en tilstrekkelig nærhet til forsikringstilfellet og er en nødvendig betingelse for at skaden inntreffer.

Andre formuleringer som innskrenker dekningen finnes i selskapenes generelle vilkår. Til illustrasjon viser jeg til Gjensidige generelle vilkår¹⁰⁰ punkt 17 om jordskjelv og vulkanutbrudd. Selskapet dekker skade som ”direkte eller indirekte er forårsaket av eller står i sammenheng med jordskjelv eller vulkanske utbrudd”. Dette gjelder bare for person- og ulykkesforsikring og øvrige forsikringer er unntatt. Formuleringen modifierer dermed hovedårsakslæren og innskrenker dekningsfeltet. Den generelle tendensen i vilkårene til selskapene jeg har undersøkt er likevel at man forholder seg til hovedårsakslæren.

2.3 Språklig analyse av begrepet ”plutselig og uforutsett”

2.3.1 Plutselig

En naturlig språklig forståelse av begrepet ”plutselig” tyder på at det er noe som skjer i løpet av et relativt begrenset tidsperspektiv. Det er etter min mening urimelig å legge til grunn en forståelse av ordet i den retning av at noe må skje momentant. Likevel gir begrepet assosiasjoner til at noe må inntreffe raskt nok til at man ikke rekker å foreta seg noe for å forhindre skade. Plutselig står i direkte motsetning til noe som pågår over tid. Tidsmomentet er derfor viktig for forståelsen av begrepet i en forsikringsrettslig sammenheng. Ordboka¹⁰¹ sier at ”plutselig” er noe ”brått” og ”uventet”, at man kan få et plutselig innfall. Synonymer til ”plutselig” i en rent språklig forståelse av ordet kan være ”akutt”, ”direkte” og ”øyeblikkelig”. Dette er begreper som viser tidsaspektet i ”plutselig”. Ordet i seg selv har også en side mot et element av overraskelse. Ordbokas definisjon ”brått og uventet” tyder på dette. ”Uventet” må forstås i den sammenheng at skaden inntreffer ”før man vet ordet av det” eller at det på en måte er upåregnelig. ”Plutselig” har etter min mening nære bindinger til begrepet ”uforutsett”.

¹⁰⁰ Gjensidige, generelle vilkår er vedlagt både bygningsforsikring og bilforsikring, ikke nummerert.

¹⁰¹ Ordboka er utviklet hos Universitetet i Oslo, i samarbeid med Språkrådet. <http://www.nob-ordbok.uio.no> [sitert 15. april] – samme kilde vil bli brukt ved henvisninger til ”ordboka”.

2.3.2 Uforutsett

Begrepet ”uforutsett” bringer tankene inn på noe man ikke kan forutse. En skade som er uforutsett er derfor upåregnelig. Dette støttes av det overordnede prinsippet i forsikring om at man forsikrer seg mot en uvisshet om at en risikobegivenhet vil inntreffe¹⁰². Ordboka definerer det som noe ”uventet” og ”plutselig”. Andre ord og begreper med tilnærmet likt meningsinnhold kan være ”uant” eller at det kom ”som lyn fra klar himmel”. Dette tyder på at skaden må ha inntruffet ”mot formodning”. En enkel språklig analyse tyder derfor på at ”plutselig” har relasjoner til ”uforutsett”. Likevel er det grunn til å bemerke at ”plutselig” har en nærmere tilknytning til selve tidsmomentet, mens ”uforutsett” har en klarere side til den objektive påregneligheten til den konkrete situasjon.

At ”uforutsett” må tolkes i retning av den objektive påregneligheten for at en skade vil inntreffe støttes etter mitt syn gjennom en tolkning av begrepet ”tilfeldig”. De største selskapene, med unntak av Gjensidige, benytter begrepet som vilkår for at andre skader enn de oppregnede er dekket. Forsikringen dekker skade ”som følge av annen tilfeldig, plutselig ytre hendelse”. Ordboka definerer ”tilfeldig” som et tilfelle som kanskje skjer, eller noe ”vilkårlig”. En naturlig forståelse av ordet knytter begrepet tett sammen med både ”plutselig” og ”uforutsett”. Vilkåret ”tilfeldig” må som utgangspunkt forstås som et krav om at skaden må kunne ramme hvilket som helst kjøretøy vilkårlig. Skader som med sikkerhet vil inntreffe, for eksempel slitasje, er dermed unntatt.

¹⁰² Bull (2008) s. 24.

2.4 "Plutselig og uforutsett" i praksis

Jeg vil i dette kapittelet illustrere hvordan domstolene, nemnda og juridisk teori tolker klausulen i praksis. "Plutselig og uforutsett" behandles gjerne samlet og man må foreta en konkret vurdering for å finne ut hvilket begrep det er lagt vekt på. En separat fremstilling vil lettere illustrere eventuelle forskjeller og likheter i måten klausulen blir brukt på. På grunn av den vage grensen mellom det objektive og subjektive elementet vil en del praksis være henført under punkt 2.5 der det passer.

2.4.1 Plutselig

Som jeg var inne på i punkt 2.2.2 knytter klausulen seg til enten skadeårsaken eller skadevirkningen og det objektive tolkningsprinsipp må ligge til grunn når man prøver denne klausulen. Den språklige analysen i kapittelet over gir en viss pekepinn på hva som ligger i begrepet, men ettersom "plutselig" inneholder et tidsmoment, vil det være upresist å legge til grunn at det helt generelt er "noe som skjer over et relativt begrenset tidsrom". Man må etter min mening ta flere tolkningsmomenter i betraktning for å komme til et materielt sett riktig resultat.

Det foreligger ingen dommer fra Høyesterett hvor innholdet i klausulen har blitt fastlagt, men underrettsdommer og nemndspraksis har ofte tatt opp klausulen og vil således ha en fin illustrasjonsverdi. Klausulen volder i praksis sjeldent stor tvil i seg selv, men vurderes gjerne konkret i sammenheng med angitte unntak. Tvistene består hovedsakelig i at det bevismessig kan være vanskelig å godtgjøre at det er snakk om en plutselig skadeårsak eller –virkning.

I FinKN-2015-194 gjaldt saken spørsmål om skadene på bil etter at sikredes (A) tidligere kjæreste (B) hadde tatt med seg bilen og beholdt denne kunne dekkes under tyveridekningen eller under kaskodekningen. B hadde fortsatt nøkler til bilen og disponerte den gjennom en treårsperiode etter at forholdet tok slutt. Nemnda vurderte dette som et underslag, og tyveridekningen, som ikke hadde krav om "tilfeldig, plutselig, ytre påvirkning, kom ikke til anvendelse. Videre konkluderte nemnda med at skadene neppe kunne sies å ha skjedd i én hendelse og derfor ikke var "plutselig" i vilkårenes forstand. Skadene bar preg av røff bruk og dårlig vedlikehold over lengre tid og selskapet fikk enstemmig medhold. Uttalelsen er interessant i den forstand at det er sikrede som har bevisbyrden for at de ansvarsbærende klausulene, i dette tilfellet særlig "plutselig", kommer til anvendelse. Synspunktet støttes også av FinKN-2012-283 hvor det ble konstatert skader under bilen. Sikrede kunne ikke vise til én bestemt hendelse, men nemnda bemerket at dette ikke er et absolutt krav dersom det er på det rene at "den inntraff som følge av en "plutselig og uforutsett" påvirkning". Takstrappen omtalte skaden som "merkelig" og er noe vag med tanke på å konstatere en skadeårsak da "det virker som"

bilen har truffet ”noe hardt”. Nemnda kom enstemmig til at dette var for løst og usikkert til å dokumentere at det foreligger en skade som dekkes av kaskoforsikringen.

Gulating lagmannsrett behandlet i LG-2005-67815 en sak om flere forskjellige skader i forbindelse med sprengning 50-60 meter unna sikredes hus. Saken har også store likhetstrekk med FSN-5601 som ble behandlet i punkt 2.1.4. Forskjellene mellom sakene er i første omgang at huset i førstnevnte sak lå betydelig nærmere enn forholdet var i nemndas sak (ca. 550 meter) og at det ikke ble påvist en faktisk årsakssammenheng mellom skadene og sprengningen. I sistnevnte sak ble sprengningene vurdert som en utløsende årsak. Når det gjaldt forståelsen av inngangsvilkåret om at skaden skal inntreffe ”plutselig” fant retten det avgjørende om ”skaden har manifestert seg plutselig eller i løpet av meget kort tid, videre at skaden vil kunne være dekningsmessig selv om den bakenforliggende eller utløsende årsak har virket over tid”. Det ble vist til Arntzen¹⁰³ som igjen har vist til FSN-434, tidligere omtalt i punkt 2.2.2.2. Retten la avgjørende vekt på sakkyndiges rapporter og kom til at sprengningene ikke var skadeårsaken. Sikrede hadde ikke ”godgjort med sannsynlighetsovervekt at vilkåret om plutselig skade er oppfylt, når det ses bort fra sprengningen som årsak”. Det må tilføyes at sikrede fikk medhold i et mindre krav om plutselig skade på en brønn, men at tvistepunktet var av så liten betydning at han likevel måtte dekke selskapets omkostninger fullt ut. Dommen setter ikke noen absolutte rammer for tidsaspektet i klausulen ”plutselig og uforutsett”.

Nemnda har lagt til grunn at ordlyden i ”plutselig” viser til at det er noe som må skje plutselig, i motsetning til en skade som utvikler seg over tid. I dette ligger ikke en nærmere klarlegging av hvor lang tid, men nemnda har i andre sammenhenger ansett skader som skjer over en sjøreise eller en del timer som plutselig i vilkårenes forstand, men ikke skader som utvikler seg over et døgn eller mer. Formuleringen er brukt blant annet i FinKN-2012-656 og FinKN-2011-434, men også i en lang rekke andre uttalelser. Nevnte saker gjaldt henholdsvis en betongmur som raste sammen og sprekker som oppsto flere steder i bygningen. Klausulen knyttet seg i begge tilfeller til skadevirkningen. Selv om nemnda synes å ha staket ut en kurs med tanke på tidsaspektet i klausulen, finnes det andre avgjørelser som utfordrer denne linjen. Agder lagmannsrett behandlet i LA-2014-164499 vilkårene ”tilfeldig og plutselig annen skade...”. Sikrede anførte at ”plutselig” hadde en relativ betydning med tanke på tidsaspektet. Faktum i saken var at huset til sikrede hadde en gammel setnings-skade som over et par tiår ikke hadde gitt utslag på noen måte. Før skadevirkningen inntrådte har den trolig akselerert. Trolig ”i løpet av fellesferien” og som følge av vann som har vasket bort fine masser under fundamentet. De to sivilingeniørene var også delt i sin oppfatning av om dette kunne ha skjedd over noen uker. Den ene stilte seg tvilende til om dette var mulig, mens den andre

¹⁰³ Arntzen, Forsikringsrett (1995) s. 239-240.

konkluderte med at fundamentets bæreevne plutselig var overskredet og at skadevirkningen hadde opptrådt i løpet av noen dager. Saken gjaldt også særlig uklarhetsregelen, men forsikringen var en toppdekning i selskapet og vilkårene ble endret like etter, så dommen vil på dette punkt ha begrenset verdi for temaet i denne oppgaven. For lagmannsretten forklarte også produktsjefen i forsikringsselskapet seg om forståelsen av ”tilfeldig og plutselig”. Etter hans mening innebar begrepet at ”skaden skal oppstå brått og uforutsett for kunden” og videre at ”hvis skaden utvikler seg over tid, har kunden mulighet til å forebygge at den utvikler seg videre og vil kunne miste krav på erstatning om han ikke melder fra til selskapet”. Etter min mening vil en slik forståelse av begrepet kunne stride mot FALs preseptoriske bestemmelser. Retten fant det klart at begrepet ”plutselig” måtte relativiseres utfra hendelsesforløpet og hvilken skade det er snakk om. Videre ble det nokså bastant fastslått at det ikke under noen omstendigheter kan ”være slik at selskapet uansett type skade skal kunne begrense sitt ansvar til risiko for skader som inntreer og utvikler seg over en tidsperiode på ca. et døgn”. Retten synes å legge vekt på formålsbetraktninger rundt sikredes ”Topp forsikring” og legger til at dersom klausulen må forstås som en absolutt begrensning på ett døgn vil kundens erstatningsmulighet under mange av punktene i forsikringen ”bli nærmest illusorisk”. Retten kom derfor til, etter en konkret vurdering av type skade og hendelsesforløpet, at skaden må anses som så rask at vilkåret ”plutselig” er tilfredsstillt. Denne dommen bryter derfor med nemndas linje i lignende saker og saker som gjelder skadeforsikring generelt. Jeg har heller ikke funnet andre avgjørelser i domstolene som støtter opp under en slik tolkning av ”plutselig” i det omfang som lagmannsretten gjorde i dette tilfellet.

I FSN-2104 antok nemnda at en vannskade som var forårsaket av drypping fra håndduşj ”over et par dager” var dekningsmessig. Saken var imidlertid spesiell i den forstand at skaden skyldtes at ”håndduşjen ved anledningen ikke var skikkelig gjenskrudd, kombinert med at den ble plassert slik at vannet ikke rant ned i badekaret. Nemnda bemerket spesielt at vurderingen hadde nær sammenheng med selskapets forsømmelse i å begrense sitt ansvar gjennom FAL § 4-9 eller sikkerhetsforskrifter når skaden skyldes personlig feil. Uttalelsen kan etter min mening ikke tas til inntekt for at nemnda har utvidet den øvre grensen for tidsaspektet i ”plutselig” på bakgrunn av sakens spesielle karakter.

Juridisk teori har ikke gjort noen forsøk på å konkretisere begrepet ved å sette en øvre ramme i tid, men viser til nemndsavgjørelser og formuleringer som nemnda bruker som for eksempel ”skaden må ha oppstått over et kort tidsrom, i motsetning til over lang tid”. At ”plutselig” er ansett for å være en gyldig begrensning av farefeltet er ikke tvilsomt¹⁰⁴.

¹⁰⁴ Brynildsen, Lid og Nygård (2012) s. 28.

2.4.2 Uforutsett

”Plutselig og uforutsett” er kumulative vilkår som begge må være oppfylt for at sikrede skal få erstatning. Arntzen mener imidlertid at ”uforutsett” ikke har noen selvstendig betydning¹⁰⁵. Han gjør ikke et forsøk på å illustrere meningsinnholdet i ”uforutsett” gjennom en fortolkning av ordlyden, men illustrerer det praktisk gjennom å peke på at ”forringelse som skjer over tid, f.eks. ved elde, bruk eller annen gradvis fysisk forringelse” vil falle utenfor selskapenes ansvarsområde¹⁰⁶. Delvis fordi skaden ikke er å anse som ”plutselig” og fordi det vil være snakk om en vedlikeholdssak. Videre synes han å anføre at skader som er forutsebare for sikrede uttømmende vil reguleres av FALs sanksjonsbestemmelser etter blant annet §§ 4-9 og 4-10. ”Uforutsett” vil etter hans syn kun ha en subjektiv side og det vises i den forbindelse til blant annet FSN-2116 hvor begrepet ”utilsiktet” ble brukt. Selskapet uttalte at de hadde gått bort fra ”uforutsett” fordi det ”impliserer en vurdering av sikredes handlemåte”. ”Utilsiktet” innbyr, slik nemnda så det, ”til vurderinger som hører hjemme under spørsmålet om grov uaktsomhet, jf. FAL § 4-9...”. Arntzens syn på at ”uforutsett” ikke har en selvstendig betydning gis støtte i en rekke dommer, blant annet RG-2005-67815 og LA-2014-164499, begge omtalt over.

Jeg legger til grunn at ”uforutsett”, ”utilsiktet” og ”tilfeldig” har et tilnærmet likt meningsinnhold. Begrepet ”uforutsett” har etter nemndas og juridisk teoris syn vært ansett som en mer problematisk, objektiv avgrensning av farefeltet¹⁰⁷. Som den språklige analysen av ”uforutsett” i punkt 2.2.2 viste, må begrepet forstås som at skader som objektivt sett er forutsebare vil være unntatt. Etter min mening vil skader som skjer som følge av normal bruk, normale omstendigheter eller på grunn av helt ordinære og påregnelige forhold kunne unntas med henvisning til at skaden ikke er ”uforutsett”. Grovt sett kan man si at forsikringen er ment å dekke de ”upåregnelige” tap, mens erstatningsrett begrenser seg til ”påregnelige tap”. Etter mitt syn illustrerer dette mitt standpunkt. Grensedragningen mellom å vurdere dette objektivt i motsetning til subjektivt er imidlertid vanskelig, noe jeg vil komme tilbake til under punkt 2.5.

”Uforutsett” er også brukt andre steder enn i forsikring, for eksempel i kontraktsforhold. I Rt. 1931 s. 74 gjaldt saken en kontrakt om leie av vannkraft hvor det var bestemt at leietakeren kunne si opp leien med seks måneders varsel ”om uforutseede ting inntreffer”. Om fortolkningen av kontrakten uttalte Høyesterett at ”man gaar ut fra at uttrykket ”uforutseede ting” sikter på saadanne inntredende begivenheter eller forhold, som; efter en objektiv maalestokk maatte ansees som uforutseelige”. De uforutsette ”ting” i denne saken gjaldt konjunktur- og konkurransevanskeligheter som reduserte en forventet avkastning slik at leietaker gikk med

¹⁰⁵ Arntzen, Forsikringsrett (1995) s. 241.

¹⁰⁶ Op.cit. s. 241 flg.

betydelig underskudd. Leietakeren fikk ikke medhold av retten for dette, begrunnet med at ”det er en risiko som vanligvis maa regnes med”. Dommen illustrerer etter mitt syn at dagliglivets risiko, herunder begivenheter som skjer under normale omstendigheter, ikke vil være uforutsett i objektiv forstand.

I FinKN-2013-480 ble sikredes slåmaskin skadet som følger av at en stein på mellom 10 og 20 kilo hadde kommet inn under arbeid på jorden. Sikrede hadde i forkant ryddet jorden for stein og mente at det ikke var objektivt sett påregnelig for han. Selskapet mente at det var påregnelig. Vilråene omfattet ”plutselig og uforutsett skade ved ytre påvirkning...”. Kriteriet om at skadeårsaken må ha oppstått plutselig var tilfredsstillt. Nemnda bemerket at ”uforutsett” innebar at skaden måtte være uventet og at man i denne vurderingen ikke kan ta hensyn til spørsmålet om hva sikrede måtte vente pga. forhold som avhenger av sikredes adferd. En vurdering av slike hensyn måtte ha blitt påberopt gjennom FAL § 4-9 om grov uaktsomhet eller § 4-10 om sikredes unnløtelse av å avverge skaden. Videre uttalte nemnda ”derimot har begrepet uforutsett en objektiv side i den forstand at hvis en skade objektivt sett er forutsigbar, er den ikke dekningsmessig”. Konkret i denne saken ble det ikke ansett som objektivt påregnelig å få stein med vekt rundt 10-20 kilo inn i slåmaskinen slik at den blir skadet. Nemnda har utvist stor varsomhet med tanke på å gi selskapet medhold under klausulen ”uforutsett” isolert sett. Som regel blir det vurdert opp mot unntak knyttet til påregnelige tap som omtalt i punkt 2.2.3, eller sammen med ”plutselig”. Et tidlig eksempel hvor nemnda ga selskapet medhold er FSN-839 som behandlet spørsmål om skadet reisegods under reiseforsikringen. Sikredes sønn deltok i et hopprenn. Under vanskelige forhold falt han med det resultat at han ble skadet og ødela ski, støvler og briller. Selskapet avslo dekning og viste til et positivt angitt unntak for skade som skyldes vanlig bruk. Nemnda bemerket at det ikke kan anses som ”upåregnelig at ski og briller ødelegges under deltakelse i hopprenn og antar at skibrekke ikke kan sies å være uforutsett. Uttalelsen ble avsagt i 1987 og det er ikke sikkert nemnda ville kommet til samme resultat med samme begrunnelse i dag, basert på utviklingen i praksis som illustrert her.

I FSN-1271 hadde sikrede fått en skade på innbo som var midlertidig lagret i en garasje i forbindelse med at han hadde blitt beordret til befalstjeneste i England. Selv om saken gjaldt hjemforsikring, vil ”uforutsett” ha samme innhold i bygningsforsikring. Vilråene omfattet ”plutselig og uforutsett skade ved: utstrømming av vann og annen væske”. Nemnda bemerket at ”det ikke er holdepunkter for at det har skjedd noen utstrømming av vann” og at skaden trolig skyldes et visst innsig av vann eller fuktighet som har skadet eiendelene. Selskapet fikk medhold gjennom at nemnda avviste at det var snakk om ekstraordinær nedbør eller snøsmelting. Dersom det hadde vært en helt uventet mengde med nedbør eller snøsmelting som har

¹⁰⁷ Brynildsen, Lid og Nygård (2012) s. 28 flg.

ført til en tilstrømning av vann i garasjen vil det være naturlig å anse dette som uforutsett på et objektivt plan¹⁰⁸. Helt sentralt for bedømmelsen av kriteriet ligger at man må se fullstendig bort fra hva sikrede har eller burde ha foretatt seg. I denne saken kunne det ikke verken anses som ”utstrømming” eller ”uforutsett”.

I FSN-7113 ble sikredes båtmotor skadet fordi vann hadde trengt inn via eksosrøret. Sikrede kjørte kun med én motor og båtens konstruksjon gjorde det mulig for vannet å trenge inn under kjøring. Vilkårene brukte uttrykket ”tilfeldig”, men dette har etter nemndas forståelse samme innhold som ”uforutsett”. Nemnda forsto klausulen som at det innebærer et krav om at vanninnstrømmingen må skje på en måte som avviker fra det objektivt sett normale. Ettersom det skjedde gjennom et rør, hvor det normalt ikke skal være vann, ble vanninnstrømmingen vurdert som upåregnelig. Også i denne saken mente nemnda at ”tilfeldig” kunne forstås som et krav om at hendelsen var subjektivt upåregnelig, se i tillegg FSN-3867. Sikredes eventuelle grove uaktsomhet var ikke påberopt og faller dessuten utenfor nemndas mandat¹⁰⁹.

Nemndas vegring ved å gi selskapet medhold hvor ”uforutsett” er et tema illustreres også i FSN-2011-304. Saken gjaldt fuktskade på mobiltelefon og nemnda tilkjennega en viss usikkerhet om den objektive siden av ”uforutsett” i det hele tatt er praktisk ved forsikring av mobiltelefon. Sikrede hadde gått ut av traktoren og ble møtt av en regnskyll. Mobiltelefonen lå plassert i jakkelommen og ble fuktskadet som følger av regnskyllet. Nemnda pekte på at skaden kunne ha vært unngått ved å oppbevare mobiltelefonen i en vanntett pose eller å legge den på et tørt sted i traktoren. Dette kommer i direkte konflikt med FAL. Nemnda understreket igjen at den objektive siden av ”uforutsett” var gyldig ved skade som eksempelvis skjer ved ordinær bruk av bil og båt. Jeg støtter nemndas syn på dette punktet. FinKN-2015-300 gjaldt en kai som ble knust av en ferge under en storm med orkan i kastene. Sikredes forsikring dekket kaianlegget mot ”plutselig og uforutsett fysisk skade med ytre årsak...”. Skaden ble ansett som plutselig ettersom takstrapporten fastslo at skadene hadde intrådt i løpet av én natt. Selskapet anførte at sikrede burde truffet tiltak som avverget skaden. Nemnda avviste dette med samme begrunnelse som i ovennevnte saker, men bemerket at det ikke var snakk om ordinær bruk av båt. At sikrede kunne innrettet seg etter værvarselet har ikke sammenheng med klausulens objektive side. Det er en vanskelig å trekke grensen under utøvelsen av kriteriet ”uforutsett” ettersom det inneholder både en subjektiv og objektiv side.

¹⁰⁸ I FSN-2160 ble sikredes campingvogn skadet av snøtyngde. Nemnda brukte samme teknikk og ga selskapet medhold begrunnet med at det ble målt ordinære mengder snø i perioden.

¹⁰⁹ Nedsettelse av selskapets ansvar med hensyn til sikredes grove uaktsomhet vil vurderes av Avkortningsnemnda (AKN).

2.4.3 Oppsummering av klausulen i praksis

Som utvalget av rettspraksis, nemndspraksis og juridisk teori viser, kan man ikke slutte noen absolutte rammer for klausulen.

For ”plutselig” foreligger det utvilsomt en bred enighet om at det er tale om noe som skjer over et relativt kort tidsrom, i motsetning til over lengre tid. Hele formuleringen bygger så vidt på en relativ forståelse, men jeg finner ikke støtte i andre rettskilder til å relativisere det til å gjelde over flere uker som retten gjorde i LA-2014-164499. Etter min mening vil det være å strekke begrepet for langt i relasjon til den linjen nemnda har lagt seg på. Forsikrings-selskapene har tilpasset sin prøving av klausulen til denne linjen og en markant utvidelse av tidsaspektet er ikke uten videre hensiktsmessig. Jeg utelukker dermed ikke at man kan tøye dagens linje i saker hvor det foreligger spesielle omstendigheter, lik de saker hvor nemnda har tolket ”plutselig” som ”over et par dager” eller lignende. Man kan imidlertid ta i bruk visse teknikker for å unngå å tøye begrepet. Formålsbetraktninger, selskapets manglende presisering av spesielle unntak eller sosiale hensyn er tolkningsmomenter som kan tas i betraktning. Det sentrale utgangspunkt vil etter min mening være hva den aktuelle forsikringen er ment å dekke.

For ”uforutsett” synes det naturlig å slutte at det finnes en objektiv side og at den vil kunne være gyldig, men at det er meget kort vei til at det kommer i strid med FALs preseptoriske regler. Den objektive siden består av uhell som opptrer under helt alminnelige forhold eller som følger av naturlig bruk av tingen. Selskapenes argumentasjon i nemndspraksis har bestått av anførsler om at overraskelsesmomentet eller ulykkespreget – i vid forstand, er borte. Jeg støtter meg til den forståelsen i lys av de overordnede prinsippene i forsikring, men bemerker at prøvingen av ”uforutsett” alene vil være en vanskelig øvelse. Videre forstår jeg det som at nemnda har akseptert en viss bruk av den i båt- og bilforsikring, men at det er vanskelig å finne praktiske eksempler for andre typer skadeforsikring hvor prøvingen går fullstendig klar av sikredes subjektive adferd.

Begrepet ”uforutsett” kan anses som litt kontroversielt, og noen selskaper har fjernet det fra sine vilkår. Det finnes derimot andre teknikker for å unnta visse farer for dekning. I bygningsforsikring gjelder særlig unntak for slitasje, elde og bruk, svak konstruksjon, uriktig montasje og utett tak. Når skaden er å anse som ikke uforutsett vil det i mange tilfeller være mulig å henføre det til at det ikke er ”plutselig” eller ”ytre”¹¹⁰ også. Ved å fjerne ”uforutsett” vil man miste den sikkerhetsventilen klausulen utgjør når faren ikke uttrykkelig er unntatt dekning.

¹¹⁰ ”Ytre” er ikke brukt i bygningsforsikring, men knytter seg til skadeårsaken i bilforsikring.

For klausulen ”plutselig og uforutsett” samlet, eventuelt ”tilfeldig og plutselig”, har man etter hvert fått et bredt grunnlag for gjeldende rett for mange typetilfeller. Like tilfeller bør behandles likt. For forsikringstilfeller med et mer usikkert og sammensatt årsaksbilde vil det etter min mening være større rom for å trekke inn tolkningsmomenter som nevnt i punkt 2.1.2.

2.5 Forholdet til preseptoriske bestemmelser i FAL

2.5.1 Objektive dekningsvilkår

Både de ansvarsbærende og ansvarsbegrensende klausulene i forsikringens farefelt skal være objektivt utformet. Hvis de ansvarsbærende klausulene ikke er tilfredsstilt eller at de ansvarsbegrensende klausulene kommer til anvendelse avskjæres selskapets ansvar uten at selskapet tar stilling til skyld og årsakssammenheng. Det fremgår av FAL § 1-3 første ledd at bestemmelsene ikke kan ”fravikes til skade for den som utleder rett mot selskapet av forsikringsavtalen” når ikke annet er sagt i loven. Det hersker derfor avtalefrihet på områder som ikke er regulert i loven, for eksempel når det gjelder hvilke ytre, objektive farer som en forsikring skal omfatte¹¹¹. Denne avtalefriheten ble videreført fra FAL 1930. For selskapene er det utvilsomt mest hensiktsmessig å avslå på et objektivt grunnlag. De slipper som sagt å ta stilling til skyld og årsakssammenheng og forsikringstilfellet vil ikke være omfattet av forsikringen. Selskapets vil da være uten ansvar. Jeg vil beskrive dette som en slags snarvei for selskapene. I forbrukerforsikring vil forsikringstakerne i realiteten ikke ha noen innvirkning på utformingen av forsikringsavtalen. De blir etterlatt med to alternativer; akseptere vilkårene eller la være å tegne forsikring. FALs preseptoriske bestemmelser søker å forhindre en urimelig avtale mellom partene. Selskapene står derfor i realiteten ikke fritt til å utforme farefeltet slik de måtte ønske. FAL angir ikke positivt hva dekningsvilkårene skal inneholde, men hindrer selskapene i å utforme vilkår som har tilknytning til subjektive forhold på sikredes side¹¹². Lovgiver har derfor en indirekte påvirkning på utformingen.

2.5.2 Skjulte handlingsklausuler generelt

Mellom selskapet og forsikringstakeren er det et kontraktsforhold. Dette kontraktsforholdet regulerer innbyrdes rettigheter og plikter. I et alminnelig kontraktsforhold ligger det en del ulovfestede prinsipper i bakgrunnen og disse har gitt seg utslag i diverse regler i FAL. En klausul kan tilsynelatende ha formen til en helt objektiv beskrivelse av en farefeltsbegrensning, men denne faren kan bare bli utløst gjennom en handling eller unnlattelse fra sikredes

¹¹¹ NOU 1983:56 s. 77.

¹¹²

side. Dette har tradisjonelt blitt karakterisert som problemet med de ”skjulte handlingsklausulene”¹¹³. Slike ”skjulte handlingsklausuler” skapte lenge små problemer i relasjon til FAL 1930. Rt. 1979 s. 554 bar imidlertid bud om et behov for endring. Saken gjaldt en motorvognforsikring med et objektivt unntak i kasko- og godsforsikringen for ”skade på motorvognen som skyldes vesentlig overbelastning, slitasje...eller annen vesentlig feil eller mangel på motorvognen” og ”at bilen har vært overbelastet eller dårlig vedlikeholdt”. Et vogntog med tilhenger veltet i en vanskelig sving og selskapet avslo saken med henvisning til unntakene. Retten adresserte problemet og fant det avgjørende at det ”ville stride mot et grunnleggende prinsipp i forsikringsavtalelovens tvingende regler om Øverland skulle tape sin forsikringsdekning på grunn av hva som objektivt sett er feil ved og dårlig vedlikehold av kjøretøyet når det må legges til grunn at disse forhold ikke skyldes uaktsomhet fra transportfirmaets side.” og videre at ”det er et gjennomgående trekk ved forsikringsavtalelovens tvingende regler at forsømmelser av denne karakter ikke skal føre til rettstap for sikrede når han ikke kan bebreides.”. Sikrede fikk medhold og dommen var sentral under arbeidet med den nye loven. FALs preseptoriske regler i kapittel 4 oppstiller derfor et reaksjonsmønster som selskapet må følge når sikredes forhold utgjør en vesentlig del av risikofaktoren.

De skjulte handlingsklausulene er i realiteten en klausul som gjør selskapets ansvar avhengig av at sikrede behandler forsikringsgjenstanden på en bestemt måte eller treffe konkrete tiltak for å forebygge eller begrense skade. Slike påbud skal utformes som en sikkerhetsforskrift som definert i FAL § 1-2 litra e. Sikkerhetsforskriftene skal uttrykkelig presiseres i forsikringsavtalen og reaksjonsmåten for brudd på sikkerhetsforskrifter fremgår av § 4-8. Bestemmelsen stiller krav til skyld¹¹⁴ og årsakssammenheng¹¹⁵. Når sikrede forsettlig eller grovt uaktsomt har fremkalt forsikringstilfellet kommer § 4-9 til anvendelse. Tredje ledd sier uttrykkelig at selskapet ikke kan påberope seg at sikrede har fremkalt forsikringstilfellet ved en uaktsomhet som ikke er grov. Objektive farefeltsunntak og sikkerhetsforskrifter må også ses i sammenheng med bestemmelsene om risikoendring i § 4-6 og premierelatert risikoendring i § 4-7. Grensen mellom objektive farefeltsunntak, sikkerhetsforskrifter, risikoendringer og fremkallelse av forsikringstilfellet er vanskelig å trekke¹¹⁶. Bull mener lovgiver undervurderte problemene man sto overfor og medgir at det er ”vanskelig – om ikke umulig – å oppstille en enkel og logisk grense” mellom lovlige objektive farefeltsklausuler og ulovlige skjulte handlingsklausuler¹¹⁷. Forarbeidene nevnte en rekke klausuler som ble ansett som skjulte hand-

¹¹³ 1987:24 s. 74.

¹¹⁴ ”mer enn lite å legge til last”.

¹¹⁵ ”dersom forsikringstilfellet ikke skyldes overtredelsen”.

¹¹⁶ Brynildsen, Lid og Nygård (2014) s. 25.

¹¹⁷ Bull (1999) s. 232.

lingsklausuler, for eksempel førerkortklausuler, vedlikeholdsklausuler og låseklausuler¹¹⁸. Skjulte handlingsklausuler skal derfor omformuleres til sikkerhetsforskrifter og vurderes etter skyld og årsakssammenheng, herunder en konkret vurdering av arten av den sikkerhetsforskrift som er overtrådt, skyldgraden, skadeforløpet og forholdene ellers¹¹⁹.

2.5.3 "Plutselig og uforutsett" spesielt

Som jeg var inne på i punkt 2.4 flg. må "plutselig" anses som en gyldig objektiv begrensning, men at "uforutsett" tradisjonelt har blitt ansett som mer problematisk. Etter mitt syn er det ikke grunnlag for å avfeie "uforutsett" fullstendig som et objektivt unntak. Som ovennevnte praksis illustrer har nemnda gitt uttrykk for at "uforutsett" inneholder subjektive elementer som må vurderes etter FAL kapittel 4, men at begrepet også inneholder en objektiv side. Arntzen er litt mer kategorisk idet han mener klausulen som objektiv klausul er uforenlig med FALs sanksjonsbestemmelser¹²⁰. Bull støtter mitt syn og skriver i sin artikkel at "dermed er det naturlig nok ikke sagt at klausulen som sådan utgjør en skjult handlingsklausul, men det kan være snakk om å skille ut deler av den og se på disse delene som skjulte handlingsklausuler."¹²¹

I FSN-4598 hadde sikredes hund urinert på parketten i løpet av natten. Takstmannen påviste flere flekker i tillegg til den sikrede hadde oppdaget. Selskapet avsto ansvar med påstand om at skaden ikke var "plutselig og uforutsett". "Plutselig" var begrunnet med at hunden hadde urinert på gulvet flere ganger og "uforutsett" henviste til at sikrede burde isolert hunden vekk fra parketten om natten. At hunden hadde urinert på gulvet tidligere mente selskapet gjorde at skaden ikke var uventet. Nemnda kom til at anvendelse av klausulen på denne måten i realiteten utgjorde en skjult handlingsklausul og ga sikrede medhold.

Etter dette synes det naturlig å slutte at "uforutsett" som en gyldig objektiv begrensning beror på en konkret tolkning av flere momenter¹²². Dersom sikredes forhold utgjør den overveiende eller vesentligste risikofaktoren i klausulen burde FALs sanksjonsmønster blitt lagt til grunn. Hvis det er "ytre" forhold helt uavhengig av sikrede vil dette trekke i retning av at klausulen bør bli godtatt. Hvilken betydning det har for selskapene, om den er alminnelig brukt eller brukt kun i ett selskap vil også utgjøre et moment. En utbredt klausul vil lettere kunne godtas i motsetning til en helt fersk klausul. Lar klausulen seg vanskelig omformulere til en sikker-

¹¹⁸ NOU 1987:24 s. 86 flg.

¹¹⁹ FAL § 4-8 siste punktum.

¹²⁰ Arntzen, Forsikringsrett (1995) s. 241 flg.

¹²¹ Bull (1999) s. 235.

¹²² Op.cit. s. 234 flg.

hetsforskrift kan det tale for at den bør bli stående som en gyldig begrensning. For å avgjøre om ”uforutsett” i de konkrete tilfeller kan godtas er det hensiktsmessig å se til lignende type-tilfeller i nemndspraksis. Hvor nemndspraksis ikke gir et klar svar kan man overveie en analogisk anvendelse.

2.5.4 Virkningene av at klausulen er i strid med loven

Det kan være flere grunner til at selskapet har en objektiv farefeltsklausul som blir vurdert som en skjult handlingsklausul. Avtaleproduksjonen kan ha kommet inn i et feil spor; noe skulle egentlig være en sikkerhetsforskrift, men er det ikke. Andre ganger kan saksbehandleren ha vurdert feil og trodd at dette var et objektivt unntak. Konsekvensene av å avslå skaden objektivt henger ofte sammen med selskapets reklamasjonsplikt etter FAL § 4-14. Dersom selskapet har vurdert det feil, vil det sjeldent ha påberopt seg sine rettigheter før utløpet av fristen(e). Resultatet vil ofte være at selskapet har betalingsplikt etter forsømmelsen i § 4-14. Som regel vil nemnda sette til side klausulen og gi sikrede medhold. Tidligere var nemnda mer lempelig, men har de senere år holdt fast på en mer bestemt linje¹²³. Når selskapene eventuelt ikke har innrettet seg etter nemndas signaler, er det mindre grunn til å være lempelig ved å la det passere. Den naturlige virkningen av at klausulen blir vurdert som en skjult handlingsklausul er naturligvis å omformulere den til en sikkerhetsforskrift. Med grunnlag i avtalefriheten og nemndas rådgivende funksjon står likevel selskapene relativt fritt til å la være. Sikkerhetsforskriftene er, slik jeg forstår det, ment å ivareta forsikringstakerne gjennom å forhindre selskapene i å fraskrive seg alt ansvar i tilfeller hvor sikrede ikke er noe å bebreide eller ikke er noe eller bare lite å legge til last¹²⁴. En slik forståelse støttes av motivene til FAL og rettens vurdering i ovennevnte Rt. 1979 s. 554. Selskapet bør derfor omformulere det til en sikkerhetsforskrift, men vil som sagt ikke ha noen plikt. Kommer samme problemklausul opp i nemnda igjen, vil tidligere praksis bli lagt til grunn.

¹²³ Bull (2008) s. 412.

¹²⁴ Jf. FAL § 4-8 annet punktum.

3 Avsluttende bemerkninger

Klausulen ”plutselig og uforutsett” er ofte brukt i forsikringsvilkårene. Som oppgaven illustreres beror innholdet i stor grad på en objektiv fortolkning av ordlyden, men praksis er med på å nyansere innholdet. Det er ikke mulig å oppstille absolutte rammer for klausulen, men det finnes klart størst støtte for å legge til grunn at det ikke er å anse som ”plutselig” når det overskrider ett døgn. Andre tolkningsmomenter kan likevel strekke innholdet, men man må utvise varsomhet. For ”uforutsett” er det særlig sammenhengen mellom det objektive og det subjektive som er sentralt. Nemndas utstrakte praksis av mange forskjellige typetilfeller er definitivt med på å redegjøre for gjeldende rett.

Klausulen har bestått i lang tid, men noen selskaper har gått bort fra bruken av ”uforutsett”. Det er imidlertid lite som tyder på at klausulen vil forsvinne med det første. Noe av grunnen til det kan være at det ikke finnes andre begreper som egner seg bedre. Klausulens svakhet synes å være det norske språkets utilstrekkelighet. Avveiningen mellom å lage vilkår som tar sikte på å regulere absolutt alle tenkelige tilfeller og simplifisering av vilkår er vanskelig. Man kan imidlertid tenke seg at klausulen er overflødig om farefeltet fanger opp alle tenkelige scenario. Det sentrale ved bruk av klausulen vil imidlertid være å poengtere om den knytter seg til skadeårsaken eller skadevirkningen.

4 Litteraturliste

Litteratur

- Arntzen**, Andreas, *Forsikringsrett : forsikringsvilkårenes ansvarsbestemmelser, villaeier- og hjemforsikring*, 1995.
- Bergsåker**, Trygve, *Eiendomsmegling – omsorgsplikt og god meglerskikk. Med et spesialstudium av salg ved budgivningskonkurranse*. Oslo, 2010.
- Brynildsen**, Lid og Nygård, *Forsikringsavtaleloven med kommentarer*, 3. utgave, 2014.
- Bull**, Hans Jacob, *Skjulte handlingsklausuler*, *Nordisk forsikringstidsskrift*, nr. 3, 1999.
- Bull**, Hans Jacob, *Forsikringsrett*, 2008.
- Eckhoff**, Torstein. *Rettskildelære*, 5. utgave ved Jan E. Helgesen, 2001.
- Haugen**, Jan M., *Forsikringsrett: en innføring*, 2. Utgave, 2002, Forsikringsakademiet.
- Hellner**, Jan, *Försäkringsrett*, 2. utgave, 1965.
- Jønsson**, Henning og Lisbeth Kjærgaard, *Dansk forsikringsret*, 9. utgave, 2012.
- Selmer**, Knut S., *Forsikringsrett*, 2. utgave, 1982.

Nettdokument

If Skadeforsikring. Vilkår motorvognforsikring. **MOT1-7** gjelder fra mars 2015.

<http://w1.if.no/web/vilkaar.nsf/WebVilkaarPrKodeUdato/27276C212DFE8363C1257F170046FD16> [sitert 5. februar 2016]

If Skadeforsikring. Vilkår bygningsforsikring – hus/fritidsbolig. **BYG2-0** gjelder fra november 2015.

<http://w1.if.no/web/vilkaar.nsf/WebVilkaarPrGrp/E9422EC5CC5E5460C1257EF3005209E9> [sitert 5. februar 2016]

Tryg Forsikring. Vilkår bygningsforsikring. **PPK11501** gjelder fra 1.1.16.

http://www.tryg.no/sn/hus_og_innbo/index.html#Hus [sitert 5. februar 2016]

Tryg Forsikring. Vilkår person-/varebil inntil 3,5 T. **PAU25205** gjelder fra 1.1.16.

<http://www.tryg.no/sn/privatprodukter/index.html> [sitert 5. februar 2016]

Sparebank 1 Forsikring. Vilkår standard bygningsforsikring. **PBK-200.100-005** gjelder fra 1.1.16. Mottatt på e-post 10. februar 2016 av Christian Brosstad.

Sparebank 1 Forsikring. Vilkår kasko bilforsikring. **PMO-357.120-002** gjelder fra 28.3.2014. Mottatt på e-post 10. februar av Christian Brosstad.

Gjensidige Forsikring. Vilkår personbil kasko standard. **Ikke nummerert**. Gjelder fra 5.2.2016. Mottatt på e-post 9. februar av Tor Ingar Nordby.

Gjensidige Forsikring. Vilkår hus standard. **Ikke nummerert**. Gjelder fra 5.2.2016. Mottatt på e-post 9. februar av Tor Ingar Nordby.

Avtale om Finansklagenemnda. Ikrafttredelse 1.1.2014. http://finkn.no/assets/avt_sign.pdf
[sitert 5. februar 2016]

Vedteker for Finansklagenemnda. Ikrafttredelse 1.1.2014. http://finkn.no/assets/vedt_sign.pdf
[sitert 5. februar 2016]

Saksbehandlingsregler for Finansklagenemnda. Ikrafttredelse 1.1.2014.
http://finkn.no/assets/Saksbehandlingsreglene_pr_16.12.2014.pdf
[sitert 5. februar 2016]

Bransjenorm for Finansklagenemnda. Ikrafttredelse 1.7. 2010.
<http://finkn.no/assets/100817%20-%20Bransjenorm.pdf> [sitert 7. april]

Premiestatistikk for skadeforsikring fra Finans Norge per 31.12.15.
<https://www.fno.no/statistikk/skadeforsikring/Kvartalsvise-statistikk-publikasjoner/premiestatistikk-skadeforsikring/> [sitert 5. april 2016]

<https://snl.no/brann> [sitert 17. april]

Lover, forarbeider og annet regelverk

1930	Lov om forsikringsavtaler av 6. juni 1930 nr. 20
1989	Lov om forsikringsavtaler av 16. juni 1989 nr. 69
2005	Lov om forsikringsvirksomhet av 10. juni 2005 nr. 44
2005	Lov om rettergang og mekling i sivile tvister av 17. juni nr. 90
2015	Lov om finansforetak og finanskonsern av 10. april nr. 17

NOU 1987:24 Lov om avtaler om skadeforsikring.

NOU 1983:56 Personforsikringslov

Rettspraksis og nemndsavgjørelser

Rt. 1901 s. 706
Rt. 1916 s. 1117
Rt. 1917 s. 1008
Rt. 1931 s. 74
Rt. 1978 s. 170
Rt. 1979 s. 554
Rt. 1997 s. 1807
Rt. 2002 s. 1155

LG-2005-67815
LA-2014-164499

FSN-434
FSN-839
FSN-2104
FSN-2116
FSN-2160
FSN-2420
FSN-3267
FSN-3867
FSN-4598
FSN-4872
FSN-4499
FSN-5030
FSN-5031
FSN-5601
FSN-6755
FinKN-2011-304
FinKN-2011-434
FinKN-2012-283
FinKN-2012-656
FinKN-2013-480
FinKN-2015-194